

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

בפני כב' השופטת נלי רוסמן גליס

התובע אלמוני

נגד

הנתבע פלוני

פסק דין

עניינו של פסק-דין זה בבקשה לקיום צוואה (ת"ע 3600-09-18) - מחד והתנגדות לקיומה- מאידך (ת"ע 3612-09-18).

המדובר בצוואה שערכה המנוחה, XXX ז"ל, ביום 25/8/2005, במסגרתה נישלה את בנה יחידה מלרשת אותה וציוותה את כל רכושה לאחיה.

הקדמה

1. אין חולק בין הצדדים, כי המנוחה התמודדה לאורך שנים רבות עם תחלואי הנפש, אושפזה פעמים רבות בבית"ח פסיכיאטרי, לרבות אשפוזים בכפייה בכללם אשפוז בכפייה, שארץ למעלה משנה והסתיים כחודשיים בלבד, בטרם עריכת הצוואה.

2. המחלוקת העיקרית בין הצדדים נסובה על כושרה של המנוחה לערוך צוואה. בעוד הבן טוען כי מחלתה של המנוחה על כל משמעויותיה בפועל, שוללת ממנה את הכושר לערוך צוואה, טוען האח כי המנוחה למעשה "החלימה" ממחלתה, עת ערכה את הצוואה או לכל הפחות- כי מחלתה היתה "ברמיסיה" מלאה או חלקית, באופן שאינו מערער על כושרה לערוך צוואה באותה העת.

3. בחינה בדיעבד של היות מנוח "כשיר לערוך צוואה" ביום מסוים בו היא נערכה, הנה מן הקשות שבמבחנים המונחים לפתחו של ביהמ"ש, ולו מן הטעם הפשוט כי העד המרכזי ולעתים- היחיד, כבר אינו בין החיים. במצב זה על ביהמ"ש לבחון ראיות אובייקטיביות וסובייקטיביות, ככל הניתן ממועד הסמוך לעריכת הצוואה, באופן זהיר ביותר ותוך שימת דגש למבחני עזר נוספים שנקבעו בפסיקה.

4. בהיות המנוחה שבנדון, מתמודדת עם מחלת נפש, עליה אין עוררין, כאשר אין בנמצא מסמך רפואי מפורש, המאשר ברחל בתך הקטנה את כושרה לערוך צוואה במועד בו נערכה, בחינת כושרה זה בדיעבד נעשתה בזהירות המתבקשת.

5. כפי שיובא להלן, לאחר שבחנתי את שלל הממצאים, העדויות והראיות הרבות שהוגשו לתיק, לרבות חוות דעתו של מומחה מטעם ביהמ"ש ולרבות עדותה של רופאה פסיכיאטרית שטיפלה במנוחה במשך האשפוז הממושך, שהסתיים כחודשיים בלבד בטרם עריכת הצוואה, הצטיירה בפניי תמונה כוללת, השוללת את כושרה של המנוחה לערוך את הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

רקע עובדתי

- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
 - 7
 - 8
 - 9
 - 10
 - 11
 - 12
 - 13
 - 14
 - 15
 - 16
 - 17
 - 18
 - 19
 - 20
 - 21
 - 22
 - 23
 - 24
 - 25
 - 26
 - 27
 - 28
 - 29
 - 30
 - 31
 - 32
6. התובע- מבקש קיום הצוואה הוא אחיה היחיד של המנוחה ויכונה להלן: "**התובע/האח**".
7. אין חולק, כי כבר בהיותה בת 18, אובחנה המנוחה כחולה בהפרעה סכיזואפקטיבית, ומאז ואילך ניהלה את חייה בצל מחלה תנועתית בעלת אפקטים כאלה ואחרים על תפקודה. המנוחה אושפזה פעמים רבות, על רקע מחלתה זו, לרבות בכפייה וניסתה לאורך השנים לשים קץ לחייה, מספר פעמים.
8. המנוחה נישאה למר XXX, וביום 22/7/92, נולד לשניים בנם היחיד, אשר הגיש את התנגדותו לקיום הצוואה ויכונה להלן- "**הנתבע**" / "**הבן**".
9. כבר בהיותו בן שבועות ספורים ונוכח תפקוד המנוחה, הוכר הבן בביהמ"ש לנוער בת"א כקטין נזקק (ביום 20.9.1992) וביום 30.12.1992 הועבר על פי החלטת ביהמ"ש למשמורת אמו של אביו – הגב' XXX ז"ל (להלן- "**הסבתא**").
10. עת היה הנתבע כבן 4 שנים, בחודש מאי 1996, הוחזר למשמורתה של המנוחה, תחת צו השגחה.
11. בהיותו כבן 10 שנים, בחודש ינואר 2002, שוב הוצא הנתבע ממשמורת המנוחה, בשל חוסר יכולתה לתפקד כהורה והוחזר למשמורת סבתו, אימו של אביו. הבן הוסיף לגדול בבית סבתו וטופל על ידה, על ידי אביו ועל ידי דודו, מר XXX, עד הגיעו לגיל בגרות.
12. ביום 25/8/2004, קיבלה הסבתא מינוי של אפוטרופא נוספת על הבן, ע"י ביהמ"ש לענייני משפחה.
13. ביום 9/3/2004 אושפזה המנוחה בבית החולים ע"ש אברבנאל, לאשפוז עשירי וממושך ביותר, ממנו השתחררה לאחר שנה ושלושה חודשים, ביום 9/6/2005.
14. כחודש לאחר שחרורה מהאשפוז הממושך הנ"ל, חגג הבן את בר המצווה, במסגרת אירוע שנחקק בזיכרון המשפחתי, כאירוע בו התנהלה המנוחה באופן שאינו נורמטיבי.
15. זמן קצר לאחר אותו האירוע וכחודשיים בלבד לאחר שחרורה מביה"ח, חתמה המנוחה על הצוואה, במסגרתה כאמור- הדירה את בנה יחידה, שהיה קטין באותה העת מכל רכוש וציוותה אותו באופן בלעדי לאחיה, התובע.
16. המדובר בצוואה בעדים, שנערכה ע"פי סעיף 20 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965 (להלן- "**חוק הירושה**"), לה היו עדים מר XXX ז"ל - עו"ד ונוטריון, ומזכירתו דאז הגב' XXX.
17. הצוואה הופקדה אצל הרשם לענייני ירושה, ביום 13.3.16.
18. לצוואה זו קדמו שתי צוואות שערכה המנוחה מהימים 13.3.2002 ו-29.12.2003.
- גם צוואות אלה היו צוואות בעדים, שהעדים להן היו עו"ד XXX ומזכירתו וגם בהן ציוותה המנוחה את רכושה לתובע (ראו נספח כו' לתע"ר התובע).
19. המנוחה נפטרה ביום 6.1.2018 לאחר שסבלה מזיהום.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ההליך המשפטי

- 1
- 2
- 3 20. כשבועיים לאחר פטירתה, ביום 29.1.2018, הגיש התובע בקשה לקיום הצוואה.
- 4 21. ביום 21.2.2018 הגיש הנתבע, בנה של המנוחה, את התנגדותו לקיום הצוואה.
- 5 22. קדם משפט ראשון התקיים ביום 18.12.18, במסגרתו ניתנו צווים לגילוי מסמכים הנוגעים
- 6 לזכויותיה של המנוחה, למצבה הרפואי וכן למצבו הסוציאלי של הבן, בהיותו קטין.
- 7 23. קדם משפט נוסף התקיים ביום 14.3.19. בקדם משפט זה העלה ב"כ התובע טענה, כי מסמך מיום
- 8 11.9.05 שצורף על ידי המתנגד הוא מזויף. משכך ניתן צו המורה לביה"ח אברבנאל לדווח
- 9 לביהמ"ש האם ביום 11.9.05 נבדקה המנוחה בביה"ח והאם נשלחה במועד זה פנייה לפסיכיאטר
- 10 המחוזי בעניינה.
- 11 24. מהבהרת ביה"ח אברבנאל שהוגשה לתיק ביום 28.3.19 עולה כי ביום 11.1.05 ולא ביום 11/9/05,
- 12 נעשתה הוצאה בקשה להוראת אישפוז בעניינה של המנוחה, כאשר מאן דהוא תיקן בשוגג או
- 13 במתכוון את הספרה 1 לספרה 9.
- 14 25. הצדדים הגישו לתיק מסמכים רפואיים על פי החלטה מיום 14.3.19 וביום 20.5.19 מונה פרופ'
- 15 שלמה נוי, כמומחה מטעם ביהמ"ש, על מנת לחוות דעתו האם המנוחה ידעה להבחין בטיבה של
- 16 צוואה והייתה בעלת יכולת לחתום על מסמכים משפטיים, נכון למועד חתימתה על הצוואה,
- 17 דהיינו- ביום 25.8.05 (להלן-"המומחה").
- 18 26. בהחלטה מיום 30.5.19 נקבע "לאחר שעיינתי במענות הצדדים, אני קובעת כי דין הבקשה לעניין
- 19 הוצאת המסמך הרפואי שהוצג ע"י המשיב הנושא תאריך 11.9.05 בשלב זה להתקבל, ומשכך אני
- 20 אוסרת על המשיב להעביר את המסמך הנ"ל לידי המומחה וככל שהמסמך הנ"ל הוצג לפני המומחה,
- 21 הרי שעל המומחה לכתוב את חוות דעתו בשלב זה בהתעלם ממסמך זה".
- 22 27. בהחלטה מיום 24.6.19 הובהר כי אין הגבלה על היקף החומר הרפואי שניתן להעביר למומחה
- 23 (אין הגבלת שנים ואין הגבלת עמודים).
- 24 28. ביום 17.7.19 הגיש המתנגד תצהיר עדות ראשית מטעמו.
- 25 29. ביום 16.8.19 הגיש המומחה את חוות דעתו (להלן-"חוות הדעת").
- 26 30. ביום 28.8.19 הגיש התובע תצהיר עדות ראשית של: התובע עצמו, מר XXX – מנהל המכבסה
- 27 בה עבדה המנוחה, הגב' XXX – בת דודתה של המנוחה, הגב' XXX – עדה לצוואה.
- 28 31. דיון הוכחות התקיים ביום 16.9.19 ובמהלכו נחקר המתנגד.
- 29 32. בהחלטה מיום 27.10.19 התרתי למתנגד להגיש תצהיר מטעם דודו מר XXX (תצהיר צורף
- 30 לבקשה מיום 8.9.19).
- 31 33. דיון הוכחות נוסף התקיים ביום 28.11.19 ובמהלכו נחקרו התובע וכן דודו של המתנגד- XXX

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

34. בהחלטה מיום 19.12.19, נעתרתי בקשת התובע לזימון הגב' ד"ר נטלי גורן (רופאת המשפחה שטיפלה במנוחה מאז שחרורה מאברבנאל בשנת 2005) וד"ר שלי טדג'ר (רופאה פסיכיאטרית שטיפלה במנוחה במהלך אשפוזו באברבנאל בשנים 2004-2005).
35. בהחלטה מיום 16.1.20 נדחתה בקשתו של התובע לפסילת המומחה, ובר"ע שהגיש התובע על החלטה זו נדחתה אף היא (ראו רמ"ש 16782-02-20).
36. בהחלטה מיום 23.1.20 נעתרתי לבקשת התובע לצירוף מוצגים.
37. בדיון הוכחות נוסף שהתקיים ביום 2.2.20 נחקרו ד"ר טדג'ר, גב' XXX, מר XXX והגב' XXX (פרוטוקול הדיון תוקן בהסכמת הצדדים, ראו החלטה מיום 19.2.20).
38. ביום 3.3.20 הגיש המומחה תשובותיו לשאלות ההבהרה מטעם התובע (שאלות ההבהרה הוגשו לתיק ביום 28.10.19).
39. דיון הוכחות נוסף התקיים ביום 17.3.21 בו נחקר המומחה.
40. סיכומי המתנגד הוגשו ביום 18.4.21, סיכומי התובע הוגשו ביום 9.5.21 וסיכומי תשובה הוגשו ביום 11.5.21.

עיקרי טענות הצדדים

41. הבן – המתנגד טוען בין היתר כי:
 - א. התובע אומנם היווה מקור תמיכה במנוחה בשל מצבה. עם זאת, בד בבד עם טיפולו במנוחה, השתמש בה כמקלט מס, כ"אשת קש" וכ"מכבסת כספים" ונהג ברכושה, בחשבוניות ובכספיה מנהג בעלים לתועלתו האישית, כאשר בשעת עריכת הצוואה (אך לא רק) השפיע על המנוחה השפעה בלתי הוגנת כאמור בסעיף 30(א) לחוק הירושה.
 - ב. אודות השימוש שעשה התובע במנוחה לצרכיו האישיים, ניתן ללמוד ממכירת דירה שהיתה שייכת למנוחה, במהלך שנת 2013 כשהמנוחה נזקקה לאפוטרופוס, תוך שהתובע נוטל 1 מיליון ₪ מכספי המכירה לכיסו. זאת ועוד, התובע פתח על שמה של המנוחה מכבסה לצורכי מס ונטל את רווחי המכבסה לעצמו וכן הפעיל על המנוחה לחץ לוותר על חלקה בירושת סבתם של המנוחה והאח.
 - ג. נסיבות עריכת הצוואה אינן ידועות, הן לאור פטירתו של עורך הצוואה והן לאור עדות העדה הנוספת, כי אינה זוכרת דבר ממעמד עריכת הצוואה.
 - ד. נסיבות הפקדת הצוואה גם הן אינן ידועות, אך תמוהות הן בשים לב לכך שהופקדה כעשור לאחר שזו נחתמה והן בשים לב לעובדה שכ- 10 ימים לאחר הפקדת הצוואה אצל הרשם לענייני ירושה- אושפזה המנוחה אשפוז כפוי.
 - ה. בנסיבות אלו, נטל ההוכחה לכך שלא הייתה השפעה בלתי הוגנת, בעת עריכת הצוואה- מועבר על כתפי התובע, אשר לא הצליח להביא אף לא הוכחה חיובית אחת לכך שבמערכת היחסים הכלכלית שבין התובע למנוחה, פעלה המנוחה באופן עצמאי ומתוך מחשבה צלולה וחופשית.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

1. יש לדחות את טענות התובע לפיה הנתבע לא נכח בחיי המנוחה ולא לקח חלק בטיפול בה.
2. התובע מנסה ליצור נימוק מניח את הדעת בדבר ההיגיון העומד בבסיס הדרתו של בנה
3. יחידה של המנוחה מצוואתה, זאת לטענתו של האח לאור "התנהגותו של הבן כלפי
4. המנוחה". יש לדחות ניסיון זה בייחוד לאור טענת האח כי המנוחה גמרה בדעתה לעשות כן,
5. כבר בזמן עריכת צוואתה הקודמת משנת 2002, עת היה הנתבע כבן 10 והושם מחדש בצו
6. שיפוטי בבית סבתו.
- ז. חוות דעת המומחה שלא נסתרה בחקירתו, תומכת בטענת הנתבע כי המנוחה לא הייתה
8. כשירה לערוך צוואה במועד עריכתה.
42. האח-התובע טוען בין היתר כי:
א. הצוואה תקינה מבחינה צורנית, ולא נטען אחרת. משכך- הנטל להוכחת טענות הנתבע בדבר
11. אי כשירות המצווה מוטלת על כתפיו.
- ב. המנוחה אומנם סבלה ממחלת נפש, אך בתקופות של החלמה יכלה לנהל שגרת חיים ככל
13. האדם ולתפקד באופן מלא. המנוחה שוחררה מב"ח אברבנאל ביום 9.6.05 ללא
14. סימפטומים וניהלה מאז שגרת חיים מלאה, באופן עצמאי בכל היבטי החיים (עבודה, למדה,
15. השתתפה באירועים חברתיים וכד'). מאז ועד לשנת 2014, אין כל עדות למצב פסיכוטי או
16. לחוסר תובנה ושיפוט אצל המנוחה. יתרה מזו, יש תיעוד כי המנוחה נטלה טיפול תרופתי
17. במועד הרלוונטי והייתה במעקב פסיכיאטרי. מכל מקום, גם אם היה קיים מצב פסיכוטי
18. במועד הרלוונטי, לא הוכח כי מחשבות שווא הן הובילו לעריכת הצוואה.
- ג. אין לקבל את חוות דעתו של המומחה. בחוות הדעת נפלו פגמים רבים: החל מאופן העברת
20. המסמכים למומחה ע"י המתנגד – ביניהם מסמך מזויף, גריסת המסמכים ע"י המומחה
21. טרם חקירתו, באופן שלא מאפשר לדעת על איזה מסמכים הסתמך המומחה. המומחה
22. בעצמו התייחס אל חוות הדעת כמוגבלת בהיעדר תיעוד על מצבה של המנוחה, "הערכתו
23. הסבירה" של המומחה לא נומקה דיה במסגרת חוות הדעת, בתשובותיו לשאלות הבהרה
24. ובחקירתו, ולמעשה - קביעת המומחה מבוססת על השערות וסטטיסטיקה עלומה ולא על
25. ממצאים עובדתיים. חוות הדעת התערערה עוד יותר לאור חקירתו של המומחה.
- ד. טענות המתנגד להשפעה בלתי הוגנת, מהוות הרחבת חזית אסורה, וודאי כל התיאוריות
27. החדשות שהועלו בסיכומים, טענות אשר לא הוכחו, נבנו בסיכומים, מנוגדות לחומר
28. הראיות ולא רלוונטיות לעניין הנדון. המנוחה הייתה עצמאית, פיזית ומנטאלית, לא הייתה
29. תלויה באיש ולא מנותקת מאחרים. המתנגד לא יודע דבר אודות נסיבות עריכת הצוואה
30. והתובע הוא שפעל לזימון העדה לצוואה על מנת לשפוך אור בעניין. המנוחה פנתה לעו"ד
31. אותו הכירה לשם עריכת הצוואה.
- 32.
- 33.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ה. אין שום עדות לחוסר הוגנות או ניצול של המבקש את המנוחה. נהפוך הוא. המבקש הוא
שנתן למנוחה כל שיקל לתת. מכל מקום, אין די בטענה כי למנוחה הייתה תלות במבקש וכי
היו ביניהם יחסים של ניצול. על המתנגד להוכיח קשר סיבתי לפיו המבקש ניצל את התלות
של המנוחה בו במטרה להשפיע על הצוואה, והדבר לא הוכח.

ו. בתיק ראיות רבות המעידות באופן ברור ומפורש כי הצוואה משקפת את רצונה האמתי של
המנוחה. נסיבות חייה של המנוחה ושל אחיה- המבקש את קיום הצוואה, מסבירות באופן
ברור את ההיגיון העומד בבסיס הצוואה ולפיו הוא היחידי אשר יורש את רכושה. לעומת
הקשר הטוב, הקרוב והתומך שהיה בין המנוחה לאחיה במשך השנים, יחסייה של המנוחה
ובנה המתנגד לא היה טובים ולרוב לא היו קיימים כלל. האח הוא שדאג למנוחה משך כל
חייה, סעד אותה בימיה האחרונים ואף דאג לסידורי קבורתה.

ז. הצוואה הופקדה על ידי המנוחה ביום 13.3.16. ביום ההפקדה נבדקה המנוחה ע"י
פסיכיאטר ובבדיקה זו אין תיעוד אודות ליקוי במצבה של המנוחה. בכך ביטאה המנוחה
עדות נוספת לרצונה המובהק, שהובע בשלוש צוואות שונות, כי אחיה בלבד הוא שיירש
אותה תוך הדרת בנה מכל חלק בעיזבונה.

היעדר כשרות לצוות

43. בסעיף 26 לחוק הירושה נקבע כי "צוואה... שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של
צוואה - בטלה."

44. בפסיקה נקבע כי לשם בחינת השאלה האם המצווה ידע להבחין בטיבה של צוואה, יש לבחון בין
היתר אם למצווה הייתה מודעות שהוא עורך צוואה, אם המצווה היה מודע להיקף רכושו וזהות
יורשיו ואם היה מודע לתוצאות הוראות צוואתו על עיזבונו ויורשיו. המשקל, שיינתן לשיקולים
אלה ואחרים, הוא דבר המשתנה מעניין לעניין, על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה (ראו ע"א
160/80 **בנדל נ' בנדל**, פ"ד לח(3) 101, 105 (1981)).

45. חזקה על אדם שהוא כשר לפעולות משפטיות, ובהן עשיית צוואה, וחזקה היא על מצווה, כי בעת
עשיית צוואתו ידע להבחין בטיבה של צוואה (ראו סעיפים 1-2 לחוק הכשרות המשפטית
והאפוטרופסות תשכ"ב-1962).

46. שלילת כשרותו של אדם לצוות היא אינה דבר של מה בכך והנטל לסתירת חזקת הכשרות לאחר
פטירתו, הוא כבד ביותר ומוטל על הטוען לחוסר הכשירות - הנתבע בעניינו.

47. אין די בהעלאת טענות כלליות או ספקות באשר להיעדר כושרו של המנוח לצוות. הדברים יפים
ביתר שאת לגבי אדם שבמהלך חייו לא הוטל ספק בכושרו לעשות כן. (ראו שוחט, גולדברג,
פלומין, דיני ירושה ועיזבון, הוצאת סדן (2005) בעמ' 98 (להלן - "דיני ירושה ועיזבון")).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוסטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

48. המועד הרלוונטי לבחינת כשרותו של אדם אשר נטען כי הוא נעדר כשרות הוא מועד ביצוע הפעולה ובמקרה שלפנינו מועד עריכת הצוואה ועל חומר הראיות להתייחס למועד זה (דיני ירושה ועזבון, בעמ' 98).

49. כאמור, הנתבע טען בין היתר כי בשל מצבה הבריאותי, המנוחה לא ידעה להבחין בטיבה של צוואה. המדובר בעניין שברפואה ועל מנת להוכיח עניין שברפואה ואת מצב המנוחה בעת עריכת הצוואה, יש להביא עדות רפואית או עדות אחרת. לבית המשפט שיקול הדעת האם להעדיף חוות דעת רפואית או להעדיף עדות מהימנה של עורך הצוואה או העדים לצוואה (ע"א 7506/95 שוורץ נ' בית אולפנא בית אחרון ישראל פ"ד ת"ד 222, 215 (2) (2000)).

50. הצדדים צרפו לתיק עשרות אם לא מאות עמודים המתעדים טיפולים רפואיים, נפשיים וסוציאליים שעברה המנוחה מאז היותה בת 18 ועד לפטירתה. התייעוד הרפואי המשמעותי הסמוך ביותר למועד עריכת הצוואה הוא סיכום האשפוז הממושך של המנוחה בבית"ח ע"ש אברבנאל, החל מיום 9/3/2004 ועד ליום 9/6/2005 - כחודשיים טרם עריכת הצוואה. בתייעוד זה שצורף כנספח א' לתצהיר עדותו הראשית של האח נכתב:

"אבחנה פסיכיאטרית : F 25.2 SCHIZOAFFECTIVE DISORDER MIXED TYPE

פרטים מזהים: בת 43, גרושה +1 (בן 13) נמצא בחזקת חמותה... ללא מקצוע מוגדר, עובדת יום בשבוע בעסק המשפחתי (מכבסה)... מוכרת למע' הפסיכיאטרית מאשפוזים חוזרים וטיפול מרפאתי.

סיבת האשפוז: ... החמרה במצבה הנפשי מזה כ- 3 שבועות שהתבטאה במצב מאניפורמי פסיכומי, עם אי שקט פסיכומומורי, נודדי שינה, הפרעות בחשיבה, התנהגות חסרת שיפוט ותוקפנות כלפי הסובבים

אושפזה לראשונה בגיל 18, מאז עברה 12 אשפוזים, בין האשפוזים לאחרונה לא שיתפה פעולה עם גורמים מטפלים בקהילה... ב- 3 שבועות האחרונים חלה החמרה במצבה הנפשי... ניתקה קשר עם בנה. בהמשך הופיעו מחשבות שווא של רדיפה כלפי הסובבים, החלה לבוזז כספים... הוצאה עבודה בקשה להוראת אשפוז והופנתה למוסדו....

מהלך האשפוז: אושפזה במחלקתו בתוקף הוראת אשפוז עקב מצב פסיכומי מניפורמי עם התנהגות תוקפנית כלפי סביבתה. במשך אשפוזו היו עליות וירידות במצבה הנפשי- ממצבים מאניים שהתבטאו באי שקט קיצוני, התנהגות חסרת שיפוט, אלימות, מחשבות שווא של יחס, עד מצב של דיכאון מג'ורי עם או בלי סימנים, הזנחה עצמית, הפסיקה לאכול, עד כדי צורך במתן INSURE, ירידה במשקל, מחשבות אשמה, מחשבות על מוות. חלק מהאשפוז היה בהסכמה ובחלק היה צורך בהוראת אשפוז... מצבה זמן ממושך נשאר לא יציב עם תנודות קיצוניות... בחודש האחרון חלה הטבה במצבה ... לא היו סימנים פסיכומיים ואפקטיביים. נשלחו מפסים לועדת סל שיקום עם בקשה לסומך וטיפול שיניים, עד הועדה נשארת במעקב במחלקתו. לאחר מכן תועבר למעקב במרפאת רמת חן."

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

חוות דעת המומחה

- 1
- 2 51. בחוות הדעת הרפואית ציין המומחה, כי לצורך כתיבתה עיין במסמכים שעמדו לרשותו והם:
- 3 רשומות מתיקה הרפואי של המנוחה בקופ"ח, לשנים: 2004-2006; סיכום אשפוז במחלקה
- 4 פסיכיאטרית בב"ח אברבנאל, מהימים: 2.3.88, 9.6.05 ו-11.6.14.
- 5 52. וכך כתב המומחה בחוות דעתו, לאחר שתיאר בקצרה את התיעוד הרפואי הרלוונטי שעמד לנגד
- 6 עיניו:
- 7 "...ע"פ התיעוד הרפואי שבפני, המנוחה מוכרת כסובלת מהפרעה סכיואפקטיבית מאז גיל 18 עם
- 8 אשפוזים רבים במחלקה פסיכיאטרית. מחלתה של המנוחה אופיינה בשנויים במצב הרוח, מצב פסיכומי
- 9 ונטייה לאלימות, אי שקט, התנהגות חסרת שיפוט וחסרת תובנה ובזבז כספים. אשפוז האחרון מרם
- 10 המועד הנדון ארך כשנה ורבעו והיא שוחררה ממנו כחודשיים מרם המועד הנדון. באשפוז זה אף צוין
- 11 בזבז כספים ולכן הופנתה לסל שיקום.
- 12 אשפוז זה אופיין כאמור במצב פסיכומי, אלימות, התנהגות חסרת שיפוט וחסרת תובנה ובזבז כספים.
- 13 רק לקראת סוף האשפוז חלה רגיעה מסוימת והיא שוחררה להמשך טיפול קהילתי.
- 14 בשנת 2014 אושפזה שוב ומאשפוז זה ניתן להבין כי נמצאת במעקב לא סדיר במרפאת רמת חן וכאשר
- 15 הייתה אי סדירות בטיפול התרופתי הוחמר מצבה.
- 16 לאור כל זאת, ניתן לקבוע כי המנוחה סובלת ממחלה נפשית משמעותית בדרגת חומרה קשה, מגיל
- 17 צעיר, עם אשפוזים רבים, המתבטאת לאורך השנים במצב פסיכומי, התנהגות חסרת שיפוט וחסרת
- 18 תובנה ובזבז כספים. מצב זה אינו גורם בהכרח לליקוי קוגניטיבי קבוע ואחיד, אך הינו גם בעל משמעות
- 19 של גורם סיכון לירידה קוגניטיבית וליקוי אישיותי. אולם, ניכר כי המצב הפסיכומי אצלה יכול להמשך
- 20 זמן רב ולהתבטא בחוסר שיפוט במיוחד בתחום הכספי.
- 21 לכן, להערכתי, יש לקבוע כי במועד הנדון לא הייתה המנוחה כשירה קוגניטיבית ונפשית לבצע פעולות
- 22 משפטיות".
- 23 53. כאמור, המומחה השיב לשאלות הבהרה ואף נחקר ביום 17.3.21. בתשובותיו עמד המומחה על
- 24 חוות דעתו ומצאתי אותן עקביות, משכנעות ומנומקות.
- 25 54. ניסיונותיו של התובע לקעקע את חוות דעת המומחה לא צלחו כפי שיתואר להלן.
- 26 55. גריסת המסמכים - התובע הלך על כך שהמומחה גרס את המסמכים הרפואיים שהועברו לידי
- 27 מהצדדים, בטרם השיב על שאלות הבהרה. עם זאת, המומחה הבהיר כי הוא השיב לשאלות
- 28 ההבהרה על סמך חוות דעתו, ומצאתי את הסבריו לגבי האופן בו השיב לשאלות ספציפיות,
- 29 אליהן הפנה ב"כ התובע, מניחים את הדעת (עמ' 299, ש' 20-31; עמ' 301, ש' 8 – עמ' 302, ש' 12).
- 30 המומחה גם הבהיר לעניין גריסת החומר, כי כך הוא פועל בכל חוות הדעת שהוא כותב (עמ' 301,
- 31 ש' 22-27).
- 32

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

56. שימוש לכאורי במסמך נושא תאריך 11.9.2005 - עוד הלין התובע על שימוש אסור שעשה המומחה במסמך הנושא מועד שגוי והוא 11.9.2005 לצורך עריכת חוות הדעת. כאמור, לאחר קבלת הבהרה מאת ביה"ח אברבנאל, באשר לכך שמועד עריכת המסמך הוא 11 לחודש ינואר 2005 ולא 11 לחודש ספטמבר 2005, ניתנה החלטה מיום 30.5.19 האוסרת על המומחה להסתמך על מסמך רפואי הנושא את התאריך השגוי. אין החלטה ולפיה נאסר על המומחה להסתמך על המסמך, הנושא את התאריך הנכון.
57. בשאלת הבהרה מס' 19 נשאל המומחה "מה המשקל שנתת למסמך הוראה לאשפוז פסיכיאטרי כפוי דחוף מבי"ח אברבנאל מיום 11.9.2005 בקביעת מסקנת חוות דעתך בשים לב למועד עריכת הצוואה (25.8.2005)?" התשובה הייתה "בהחלט".
58. בחקירתו אישר המומחה שכוונתו הייתה שהוא נתן משקל משמעותי למסמך זה. והשיב לגבי חשיבות המסמך:
- ש. ... הסיבה לזה שנתת לזה משקל משמעותי בחוות הדעת שלך, אני מניח שזה בגלל הסמיכות למועד עריכת הצוואה.
- ת. לא רק. כמובן שזה חשוב, אבל לא רק. יש לזה כמובן משמעות במהלך המחלה על פני השנים הארוכות שבהן המנוחה חלתה. זה פיסת מידע נוספת על ציר הזמן" (עמ' 252, ש' 4-11).
59. לאחר שהוסבר למומחה השוני בין התאריכים על גבי המסמך, הוא הבהיר שאינו יכול לזכור איזה תאריך היה במסמכים שהוצגו בפניו לצורך עריכת חוות הדעת (עמ' 254, ש' 22-26). אומנם תוך שהוסבר לו השוני בין התאריכים על גבי המסמך, העיר המומחה: "מהותי" (עמ' 254, ש' 18-11). עם זאת, הבהיר המומחה כי השוני בתאריך לא משנה את חוות דעתו מאחר שהמסמך מהתאריך הנכון 11.1.05 (ולא 11.9.05) עדיין מתייחס לתקופת האשפוז. ואלה דבריו:
- "כב' השופטת: אדוני, מה גובה המשקל שנתת? האם זה היה מסמך מכריע?
- ת: לא.
- ...
- ת: כפי שכתבתי בחוות דעתי, אין הרבה חומרים סביב התאריך, יש הרבה חומרים קודם עד יוני ויש אח"כ ב-2014. לכן צריך לשרטט פה איזה מהלך שנשען אחד על האבחנה, אחד על ה-13 אשפוזים, אחד על המהלך וחוסר תובנה כפי שכותבת המרפאה במהלך השנים אח"כ שבהם היא לא באה לטיפול סדיר ומסתכל על הרבה מאוד פרטי מידע כדי להגיע למסקנה סופית, ובמקרה הזה אני חושב שהעיקר זה באמת כמו שכתבתי: 1. המהלך הכרוני, האבחנה הבסיסית שגורמת לנוקים כפי שכתבתי, סמטיסמית. העדר ההיענות לטיפול לאורך תקופה ארוכה. המספר הרב של האישפוזים שמבטאים התקפים פסיכומיים שאחרי כל התקף פסיכומי בד"כ יש גם ליקוי מה שקוראים - פוסט סייקוזיס, ליקוי פוסט פסיכומי.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

יש בחלק גדול מהחולים האלה סמטיסמית, ירידה קוגניטיבית באבחנה מהסוג הזה, על ציר הזמן. כל אלה זה מה שמביא למסקנה התמונה הכוללת כשאתה מסתכל מגיל 18 על האבחנה ועד 2014, כשאתה מסתכל על המהלך הכולל זה מה שקובע בתיק הזה. יש ציר זמן, יש הרבה מאוד אירועים, אין משהו ספציפי כפי שכתבתי במגבלות של חוות הדעת הזו, אין לי בדיקה של כשירות כפי שנהוג שיש בה את כל הקטגוריות וזה, אין, אין את זה. אז צריך במגבלות שפירטתי לבית המשפט להבין מה סמטיסמית יותר סביר, כי בסופו של דבר כפי שכתבתי בתשובות ההבהרה, לא יעזור, רפואה זה מקצוע סמטיסמי בכל דבר שאתה נוגע בו. באורתופדיה, באונקולוגיה ופסיכיאטרי. וסמטיסמית לי כשאני רואה את המהלך, בלי קשר לתאריך א', ב', ג', אח"כ נרד את הרזולוציות האלה. כשאני רואה את המהלך, הרבה יותר סביר לי שבאוגוסט '05, היא לא כשירה". (עמ' 257, ש' 3 – עמ' 258, ש' 10).

60. אני סבורה כי הן שאלת הבהרה מס' 19 והן השאלה שנשאל המומחה אודות המסמך במהלך חקירתו, נוסחו ע"י ב"כ התובע באופן שהיה בו על מנת לבלבל את המומחה, שהלא מדובר על הוראת אישפוז אחת ויחידה, שסומנה כבעלת מועד הפקה לא נכון- אשר תוקן לפני ולפנים לאחר מכן. השאלות הנ"ל התייחסו להוראת האישפוז על פי המועד השגוי, וזאת מבלי להבהיר למומחה ברחל בתך הקטנה, כי השאלה הנשאלת היא לגבי המועד שהובהר כשגוי בהחלטות ביהמ"ש. ברי כי המומחה התייחס לתוכן הוראת האישפוז ולא לדקויות של המועד המיוחס לו בשאלות, ולכן אף תמה בחקירתו לגבי מסמך זה ושאל "מה הרבנות?". לאחר שהובהר למומחה כי מהות השאלה נוגעת לשוני שבין המועדים המופיעים על המסמך, בעוד אחד אושר על ידי ביהמ"ש ואחד נקבע כשגוי- הבהיר המומחה את התייחסותו למסמך זה באופן שאינו מותיר עוד כל ספק לגבי משמעותו.

61. למרות טענת האח, המומחה לא הסתמך על המסמך מיום 11/1/05 דווקא, אלא התייחס אליו כחלק מאסופת מסמכים, ששירטטה, בין היתר, את מהלך המחלה. לכן, הטענה שהמומחה הסתמך על מסמך הנושא תאריך לא נכון, לא הוכחה עובדתית ומכל מקום- לתאריך אין נפקות של ממש למסקנות המומחה. הסבריו של המומחה באשר לחשיבות בחינת מהלך המחלה של המנוחה על ציר הזמן מקובלת עלי. ברי כי אין דינו של חולה, אשר מפאת מחלתו מתאשפז פעם אחת בחייו לבין חולה אשר מפאת מחלתו מתאשפז אישפוזים רבים מאוד, אשר זה הסמוך למועד עריכת הצוואה הוא אישפוז ממושך ביותר, בכפייה, על פני למעלה משנה! המומחה הסביר בלשון ברורה כי הדבר מעיד על מהלך המחלה, על חומרתה ומטבע הדברים גם על הליקויים השונים היכולים לנבוע ממנה.

62. היותה של חוות הדעת- "סמטיסמית" - במהלך חקירת המומחה שב וחזר ב"כ התובע על הטענה כי חוות דעת המומחה היא חוות דעת הנסמכת על סמטיסטיקה ואינה יורדת לשורשו של המקרה נדון. המומחה הבהיר מספר פעמים, כי לא כך הם הפני הדברים. לדבריו:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

1 .. אני משתית את חוות דעתי על המהלך הקליני הסביר, על האבחנה הבסיסית
2 שניתנה בגיל 18, על איך נראית המחלה הזאת אצלה, לא סמטיסטית, אצלה כי אתה
3 יכול להיות עם האבחנה הזאת ולהיות מאושפז פעמיים על פני 40 שנה. ואתה יכול
4 להיות עם 13 אישפוזים על פני 14 או 20 שנה. יש פה מהלך קליני שממנו אתה
5 יכול להסיק את מה שאתה יכול להסיק, יש פה מעקב, יש פה את התיעוד שיש פה,
6 ויש פה מגבלות גדולות לתיעוד. ...

7 עכשיו אשאל אותך. יש משהו עם אבחנה פסיכיאטרית משמעותית עם 12, 13
8 אשפוזים ואני הולך לעשות צוואה איתו, אני אניד לך מה אני הייתי עושה לא
9 כרופא ולא כעו"ד. הייתי ב-25.8 מביא פסיכיאטר לבדוק אותה, יש קטגוריות
10 לכשרות, זה תרופות שאת מקבלת, בדיקה קוגניטיבית מובנית, סטטוס פסיכיאטרי,
11 מחלות סיסטמיות אם יש, יש קטגוריות, 5 קטגוריות מובנות לכשרות. עכשיו עם בן
12 אדם עם היסטוריה של 13 אשפוזים, אתה לא עושה לו בדיקה רפואית פסיכיאטרית
13 כשאתה מחתים אותו על צוואה? להגיד לך משהו? אני הרבה שנים, אתה רואה לפי
14 הקרחת שאני הרבה שנים, זה לא סביר בעיניי, לא סביר, לא ראיתי כאלה ואני נתתי
15 חוות דעת רבות מאוד לבית המשפט למשפחה, זה לא סביר. זה לא בן אדם אמין,
16 זה בן אדם עם רקע פסיכיאטרי כבד. זהו, זה מה שיש לי להגיד" (עמ' 271, ש' 3-34).

17 63. התובע גם הלך על כך שהמומחה מניח הנחות על סמך סטטיסטיקה, מבלי שתמך הנחותיו
18 במקורות מתאימים (עמ' 258, ש' 15-22). עם זאת, המומחה לא נשאל על כך בשאלות ההבהרה
19 ולא התבקש להפנות לספרות מקצועית. ברי כי לא ניתן לצפות מהמומחה לעשות כן במסגרת
20 חקירתו בעל פה (עמ' 282, עמ' 11 – עמ' 284, ש' 29).

21 64. ב"כ התובע הציג למומחה, בעת חקירתו פסקה מספר ממנה ניסה ללמוד, כי מרבית החולים
22 הסובלים מאפיזודות פסיכו אפקטיביות מצליחים להחלים לחלוטין. לאחר הסברו של המומחה
23 הובהר כי לא כך הוא המצב במקרה של המנוחה וכי המונח "להחלים" אין משמעותו החלמה
24 מוחלטת. לדבריו:

25 "מה שאפיין אותה ומה שמאפיין זה השינוי במצב הרוח, זה המאניה והדיכאון.
26 עכשיו, למה זה לא נכנס לאבחנה של דיפולר, מה שנקרא - מאניה דיפרסיה, כי הרי
27 זה מה שמאפיין מבחינת המצב רוח, למה זה נכנס תחת משפחת הסכיוזופרניה? יש
28 לזה סיבה. סכיוז אפקטיב מאפיין אותו שינויים במצב רוח מאני דיפרסיבי כמו
29 המאניה, אבל למרות זאת הוא נלקח אל משפחת הסכיוזופרניה. הוא נלקח אל
30 משפחת הסכיוזופרניה וזה גם כתוב בספר כשכדי להגיע לאבחנה, זה אגב לא
31 טקסטבוק, זה ספר קריטריוני אבחנה, זה משהו אחר לחלוטין. מה שכתוב שם שהיא
32 נלקחת למשפחת הסכיוזופרניה האבחנה הזאת, אני מדגיש ברמת האבחנה, כי יש לה
33 מאפיינים של משפחת הסכיוזופרניה. עכשיו מה זה המאפיינים של משפחת
34 הסכיוזופרניה? למשל תפקוד נמוך, החולים הסכיוזופרנים מרביתם יש להם תפקוד

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

נמוך. אנחנו יודעים שלכל התקף פסיכומי והיא עברה 13 אשפוזים, לכל התקף
פסיכומי יש ליקוי פוסט פסיכומי. מעצם הצבתה ע"י הרופאים המטפלים באברבנל
בתוך הקטגוריה הזו ולא בתוך הקטגוריה הזו,

...

ת: כן. מה שהכוונה כאן בעיקר הזה, שבסוג המאני הם מצליחים בד"כ להחלים
לחלוטין. אבל להחלים לחלוטין הכוונה מהתקף המאני. היא אופיינית בהעדר שיפוט,
אם אתה מסתכל על כל האשפוזים, ההחלמה היא מההעדר המאני. ז"א שאני מצליח
בקטע החד האקומי, להשתלט על ההתקף הפסיכומי. זה לא אומר לגבי שאר
התפקודים שמאפיינים סכיזופרניה.

...

ת: הכוונה במושג - החלמה זה מההתקף החריף המאני, אבל הוא נשאר עם הליקוי,
החולה זה נשאר עם הליקוי התפקודי, מה שהם קוראים כאן - הליקוי הסכיזופרני
שבמילה אחרת בד"כ נקרא בסינונים הוא נקרא - ליקוי פוסט פסיכומי שזה ליקוי
בציר האישיות, זה מה שזה אומר."

(עמ' 303, ש' 11 – עמ' 306, ש' 32).

65. הלכה למעשה, התובע לא הצליח להוכיח כי חוות הדעת אינה ספציפית בנוגע למנוחה או כי
המנוחה החלימה לאחר שיחרורה מבית החולים. מתשובותיו של המומחה, עולה בבירור כי הוא
התייחס ספציפית בחוות דעתו ובתשובות ההבהרה למהלך המחלה של המנוחה שבנדון, הבחין
בין חולה המאושפז לדוג' פעמיים כל חייו, לבין המנוחה אשר אושפזה 13 פעמים, הבחין בין
אישפוזים קצרים לבין אישפוזים ממושכים, כפי שאירע אצל המנוחה בסמוך לפני עריכת
הצוואה ועוד. אכן מסקנותיו של המומחה, כמו בכל תחום רפואי, נסמכות בין היתר על
סטטיסטיקה. אולם, זאת על בסיס ממצאים עובדיים שאינם סטטיסטיים ואשר עלו באופן
מפורש מכלל המסמכים הנוגעים למצבה הרפואי של המנוחה עצמה.

66. כמו כן, מקובלים עליי הסבריו של המומחה, לפיהם היעדר מצב פסיכומי או התקף מאני, אינו
מעיד על החלמה או היעלמות של המחלה ממנה סבלה המנוחה, אלא על היעדר סימנים ספציפיים
אלו, כאשר אפקטים אחרים של המחלה עדיין מתקיימים, כגון הליקוי האישיותי והתפקודי,
בפרט בסמיכות לאחר האישפוז הממושך. ליקוי תפקודי זה, עליו הסביר המומחה, מתיישב עם
יתר הראיות שיובאו להלן באשר להתנהלות המנוחה, לאחר שיחרורה מהאישפוז הממושך
ובסמוך לפני עריכת הצוואה, לדוגמא- באירוע בר המצווה של הבן.

67. שחרור המנוחה ללא סימפטומים פסיכומיים – כאמור- התובע שב וטוען כי גם לאור העובדה
שהמנוחה שוחררה מאישפוז, כחודשיים קודם לעריכת הצוואה, ללא סימנים פסיכומיים, יש על
מנת לקעקע את מסקנת המומחה (ר' סיכום – מחלה מיום 9.6.05 צורף כנספח א' לתצהיר ע"ר
מטעם התובע).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

68. אשר לכך, שב המומחה והסביר בחקירתו: " העדר סימנים פסיכומיים זה מצוין. אבל כמו שדיברנו כאן וגם כתוב בכל הספרים, הבעיה היא הליקוי, הבעיה היא האלימות, הבעיה היא העדר השיפוט ביניהם סממנים אחרים. כשרות, פסיכוזא אין ספק, היא מרכיב חשוב לכשרות, אבל היא איננה הבלעדית. אף אחד לא בדק כאן מבחן קוגניטיבי מובנה, אף אחד לא בדק גם שיפוט. להפך, הם מציינים שיש העדר שיפוט, לכן אתה מתמקד בפסיכוזא ואתה צודק. חלפה לה הפסיכוזא במאי 2005. אבל כל שאר המרכיבים של סטמוס פסיכיאטרי, לא דיברת עליהם. ...

עו"ד גרובר: היא שוחררה חולה לשיטתך? חולה שמשתחרר הוא פסול הסתברותית מלחם צוואה?

ת: לא, לא, לא. הוא פסול הסתברותית בגלל שיש לו בעיה בשיקול, אם יש לו בעיה בתפקודים המורכבים הקוגניטיביים, הוא פסול על סמך עוד הרבה, הרבה אלמנטים בסטמוס. ...

ת: אתה משחרר בן אדם היום, אתה משחרר בן אדם בחלוף הפסיכוזא כי עם כל שאר המרכיבים היום מטפלים בקהילה. זה מה שקורה היום בפסיכיאטריה, בכל העולם. לא משאירים בן אדם לאן קץ על העדר שיפוט. משאירים באשפוז על פסיכוזא חריפה, אלימה, לכפיה. לא משאירים אותו על העדר שיפוט. לא משאירים אותו על העדר הבנה, לא משאירים אותו באשפוז על זה. (עמ' 309, ש' 8 – עמ' 3019, ש' 18).

69. גם האח העיד כי ידוע לו שהמחלה ממנה סבלה המנוחה היא מחלה "כרונית", דהיינו- מחלה שלא ניתן באמת ובתמים להחלים ממנה, בין שהסימנים הפסיכומיים פעילים ובין שלא. (ר' בעמ' 170 לפרוטוקול מיום 28 לנובמבר 2019): "כן. עד שהייתה לה הרעלת ליטיום, והיא הייתה רגילה. כל התרופות, לא הייתה שום בעיה. עד שהייתה לה הרעלת ליטיום, ואז הידרדר כל המצב. זו המחלה, זו מחלה סכיזופרנית. זו מחלה כרונית. ..."

70. הסבריו של המומחה באשר לכך שהיעדר סימנים פסיכומיים, בעת השחרור, אינם שוללים העדר שיפוט או ליקוי אחר, לא נסתרו על ידי האח. משכך- אין במצב מתועד זה של המנוחה, במועד השחרור, על מנת לקעקע את חוות דעת המומחה.

71. מעקב אחר הטיפול במנוחה ותוצאות בדיקות הליתיום – המומחה אומנם אישר כי תוצאות בדיקת הדם של המנוחה בבדיקת הליתיום יום לפני עריכת הצוואה (24.8.05) הייתה תקינה. גבול התחתון של הנורמה (עמ' 11-22). אולם, המנוחה היתה במעקב לא סדיר אחר רמות הליתיום, עובדה המעידה על ליקוי בהתנהגות, חרף רמת ליתיום תקינה ביום ספציפי כזה או אחר.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

72. המומחה התייחס לכך בחקירתו: " לפי מה שנכתב ב- 2014 היא לא היתה במעקב מסודר לאורך השנים בין 2005 ל-2014 היא לא היתה. מה שמעיד לדעתי על איזושהי בעייתיות בהתנהגות...." (עמ' 261, ש' 20 – עמ' 262, ש' 10).

73. נוכח האמור, אין בידי לקבל כי רמות ליתיום תקינות יחסית במועד אחד ספציפי אף אם הוא סמוך לעריכת הצוואה- מעיד על כושרה של המנוחה לערוך צוואה. המדובר בפרמטר אחד מיני רבים ואין בו כדי לסתור באופן מהותי את חוות דעת המומחה הנסמכת כאמור על מהלך המחלה, העדויות על התנהלותה של המנוחה, האשפוזים הממושכים והפגיעה בתפקוד כפועל יוצא מהם. על אחת כמה וכמה כאשר עולה מחומר הראיות, כי גם מעקב אחר רמות הליתיום לא בוצע על ידי המנוחה באופן סדיר.

74. **תפקוד המנוחה** - התובע ניסה להוכיח שבמועד הרלוונטי תפקדה המנוחה "ככל האדם", באופן הסותר את חוות דעתו של המומחה הנסמכת על כתובים. כפי שיובהר להלן- טיעונים אלו לגבי "תפקודה הגבוה" של המנוחה אינם מדויקים, אולם גם אם אצא מנקודת הנחה כי כך הם פני הדברים מקובלת עליי עמדת המומחה, כי אלה ממילא אינם מעידים על רמת תפקוד גבוהה.

75. בחקירתו הסביר המומחה, כי **רמת** התפקוד **בשים לב ליתר הנסיבות**, היא שחשובה בבחינת כושרו של אדם לערוך צוואה ולא עצם התפקוד. וכדבריו:

"ת: ... זה לא מעיד זה שאני נוסע באוטובוס, זה לא אומר שאני למשל מתפקד במה שאנחנו קוראים ט- אקזיטיב פנקשיין שחיוניים לכשרות, התפקודים הגבוהים. .. זה לא אומר שאני יודע לעשות את האינטגרציה של פונקציות פוזיטיביות. זה לא אומר שאני לא פסיכומי... זה עוד פיסת מידע מבין הרבה מאוד פיסות מידע שבסופו אתה מגיע למסקנה. ל

... יש אנשים פסיכומיים שעובדים במשקם ועושים עבודה סופר רוטינית 4 שעות ביום, אבל זה לא עבודה מורכבת, היא לא עבודה אינטגרטיבית.

... זה מעיד על רמת תפקוד כמו שעניתי, רמת תפקוד בסיסית שהיא רוטינית, אין בה אתגר של שינוי, אין בה אתגר של לימוד מחדש, אפשר ללמד את זה, זה פונקציה מאוד בסיסית, זו פונקציה מאוד פשוטה, זה לא מעיד כלום על תובנה, זה לא מעיד כלום על שיפוט, זה לא מעיד על תפקודים גבוהים, ..". (עמ' 277, ש' 9-28).

" עו"ד גרובר: אדוני, בהנחה ויש לנו תיעוד רפואי אחד שגם עמד בפניך שיש פניות חוזרות ונשנות שלה מעבר למעקב ע"י רופא משפחה למצוקות רפואיות שונות. נחתי דוגמא - מחזור לא סדיר, נזלת אלרגית וכל הדברים האחרים, תסכים איתי שזה גם כן מגלה לנו מודעות עצמית, תובנה, אחריות, הבנה? .. ת: זה לא מלמד אותי כלום על כשירות.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ש: זה מלמד שהיא לא יכולה לעשות צוואה?

ת: אמרתי - כלום. לא מלמד אותי, אין בכך כדי לקדם את מסקנתי.

(עמ' 280, ש' 18-27).

76. מקובלים עליי הסבריו של המומחה, לפיהם אין ברמת תפקוד פשוטה, כדי לסתור את ממצאי חוות הדעת. המומחה הסביר בבירור, כי חולים בהפרעה סכיזואפקטיבית יכולים, בהינתן נסיבות מאפשרות, לתפקד באופן עצמאי מול גורמים קבועים, בפעולות שאינן מורכבות, פעולות שחוזרות על עצמן או פעולות בסיסיות, כאשר אין בכך על מנת להעיד על כשירותם לערוך צוואה.

77. לאור כמות ואיכות האשפוזים שעברה המנוחה, כמו גם מהלך המחלה כעולה מהמסמכים הרפואיים שהונחו בפניו, מניח המומחה באופן מושכל, כי אלו גרמו לפגיעה קוגניטיבית ותפקודית אצל המנוחה וכי ככל שתפקדה באופן עצמאי היה זה ברמה פשוטה שאינה מורכבת.

78. הנחה מושכלת זו של המומחה, אכן הסתברה כנכונה אגב בחינת הראיות הנוגעות לתפקוד המנוחה, כמפורט בהמשך, כאשר עיקר ראיות אלו נוגעות לתפקוד שנעשה במסגרת שיקומית, תחת ליווי, תמיכה והדרכה.

79. נוכח האמור, אני קובעת כי טענות האח בדבר תפקוד המנוחה – נסתרו כמבואר להן וממילא אינן סותרות את חוות דעת המומחה.

80. משמעות הפקדת הצוואה בשנת 2016 – גם בניסיון של התובע להיבנות מהפקדת הצוואה בשנת 2016 אין כדי לסייע לו.

81. התובע טען כי במועד הפקדת הצוואה הייתה המנוחה כשירה לפעולות משפטיות, משעה שנבדקה על ידי פסיכיאטר במקרה באותו היום, בעניין אחר, והלה אישר "יציבות נפשית" של המנוחה באותו מועד. עם זאת, המומחה נחקר בעניין זה והסביר כך:

"עו"ד גרובר: השאלה היא שיש לך אישור פסיכיאטרי של יציבות נפשית,

ת: כן.

ש: מיום שבו היא הפקידה את הצוואה.

ת: מה השאלה?

ש: אז בוודאי שהיא לא יכלה להיות במצב פסיכומי, נכון?

ת: התשובה לא נכון, משום שבסמטוס פסיכיאטרי יש מספר גורמים - יציב נפשית, הדבר הכי כללי בעולם, הוא לא מתייחס לאפקט, הוא לא מתייחס להתמצאות, הוא לא מתייחס לפסיכוזת, הוא לא מתייחס לפרספציה, הוא לא מתייחס לאובדנות. אם אתה רוצה להסתמך על תיעוד רפואי ועל סמטוס בבקשה. תכניס את כל האלמנטים - יציב נפשית, זה יציב נפשית, זה מה שלומדים מזה, לא יותר ולא פחות.

ש: אז מה זה - יציב נפשית?

ת: יציב נפשית, כלום. אגב, אתה יכול להיות פסיכומי ויציב נפשית, כי אתה פסיכומי כבר שנה ואתה יציב.

ש: אהה, אבל,

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ת: זה העברית.

ש: אני מבין, אבל,

ת: אין פה בדיקה ששוללת פסיכוזת (עמ' 292, ש' 9-33).

82. הסבריו של המומחה מקובלים עליי ואף ברורים מאליהם. הגדרה של יציבות

נפשית אינה מעלה או מורידה מקיומו של ליקוי נפשי או קוגניטיבי אלא מעידה

על יציבותם של אלו, נכון למועד ההתרשמות. אין תיעוד ולפיו המנוחה נבדקה

ביום מילוי הטופס (13/3/2016) ואף אין כל פירוט של ההתרשמות ממצבה.

מדובר בטופס לאקוני שמהותו "טופס הפניה לטיפול דנטלי לזכאי סל שיקום".

שלושת הפרמטרים שמולאו במילה או שתיים על ידי הרופא החתום על הטופס

נועדו לוודא את אפשרות הטיפול, כאשר ברור כי אדם שאינו סובל מליקוי נפשי

או קוגניטיבי כלל אינו זקוק לאישור מעין זה, על מנת לעבור טיפול דנטלי.

ואלו הפרמטרים שמולאו בטופס באופן לאקוני בכתב יד:

"מצב נפשי: יציבה [מילה נוספת לא ברורה]

שיתוף פעולה: כן

מחלות מדבקות: אין"

ב"כ האח אמנם חקר את המומחה באריכות לגבי הגדרת הרופא החתום על

הטופס את מצבה הנפשי של המנוחה "כיצבה נפשית", אולם מעיון בטופס עצמו

עולה כי כלל לא ברור מהי המילה שכתב הרופא בכתב ידו בסמוך למילה

"יציבה". שמא כתוב "יציבה כעת", "יציבה כעסת" כאשר קשה עד בלתי אפשרי

לקרוא את המילה "נפשית" בכתב ידו של הרופא החתום על הטופס, אם בכלל.

ממילא אין בכך כדי להעלות או להוריד ממסקנות המומחה כמפורט לעיל,

הנוגעות למועד עריכת הצוואה.

למעלה מן הצורך, אבהיר גם כי אין בנמצא כל ראיה אודות האופן שבו נעשתה

הפקדת הצוואה- האם המנוחה נסעה לבדה או שמא מאן דהוא הסיע אותה,

ליווה אותה, הדריך אותה וכל כיוצ"ב. כל שיש לנגד עיניי הוא טופס הפקדה

של הצוואה ותו לא, כאשר הוגשו לתיק ראיות רבות, המעידות על כי המנוחה

נהגה להסתייע רבות באחיה לצורכי הסעה והתמצאות, אלא אם היה מדובר

בנסיעה קבועה שחוזרת על עצמה והדברים יפורטו בהרחבה בהמשך.

83. הסיבה להפניה לסל שיקום ומשמעותה - בחוות הדעת ציין המומחה "מחלתה של המנוחה

אופיינה בשניוניים במצב הרוח, מצב פסיכומי ונטייה ל אלימות, אי שקט, התנהגות חסרת שיפוט וחסרת

תובנה ובזבוז כספים. אשפוז האחרון מרם המועד הנדון אך כשנה ורבע! והיא שוחררה ממנו כחודשיים

מרם המועד הנדון. באשפוז זה אף צוין בזבוז כספים ולכן הופנתה לסל שיקום".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ב"כ התובע ניסה לטעון, כי ההפניה לסל שיקום לא הייתה בשל תופעת בזבז הכספים שהרי זו אינה קיימת אצל המנוחה כשהיא במצב מאוזן כפי שנכתב בהפניה. עם זאת המומחה העיד כך: "ש. (מעין) תראה, אני מראה לך את ההפניה לסל השיקום אדוני.

ת. (מעין) כן.

ש. זאת ההפניה, נכון? אתה נזכר במסמך הזה?

ת. (מעין) ... "זקוקה להשגחה בניהול כספים. ניכר בזבז כספים. מוציאה כספים ללא", לא ברור מה, הכתב לא ברור "כגון קניית וילונות. במצב מאוזן, התופעה לא קיימת. זקוקה להשגחה". כן, נו? מה השאלה?

...

כב' השופטת: בבקשה, אז תשאל אותו. אדוני, למה לא כתבת בחוות הדעת שיש משפט כזה במסמך הזה שאומר שבמצב מאוזן, התופעה לא קיימת?

ת: משום שאם מישו מונה בקשה לסל שיקום ומבקש השגחה מיוחדת, אתה צריך לציין למה הוא ביקש את ההשגחה המיוחדת, ולא למה, יש מצבים שבהם לא צריך השגחה מצוינת. זה כל העניין, זה הרציונל.

כב' השופטת: כן, אז למה לא מצאת לנכון להתייחס למשפט הזה בחוות הדעת? ת: משום שמה שצוין כאן קשור או למצב מאני, או לשיפוט, ושאלתי על זה גם בשאלות ההבהרה, אתה יכול לבזבז כספים שאתה לא במצב מאני, כי אתה חסר שיפוט. חוסר שיפוט יכול להיות גם בהעדר מצב מאני. מה שציינתי זה בגלל מה שאמרתי הרגע, בגלל ההשגחה. כשאתה צריך השגחה, אתה מציין למה אתה צריך השגחה, וזה מה שציטטתי.

" (עמ' 300, ש' 24 – עמ' 301, ש' 5).

84. עולה מתשובת המומחה כי היה ער לעובדה שכאשר המנוחה היתה במצב מאוזן, היא לא סבלה מתופעה של בזבז כספים. עם זאת, הסביר המומחה, כי "המצב המאוזן" אליו מתייחס המסמך שהוצג בפניו (הפנייה לסל שיקום) הנו היעדר מצב מאני ואינו בהכרח מצב של שיפוט תקין.

85. משכך, איני סבורה כי לתיעוד זה ולפיו כאשר המנוחה היתה במצב מאוזן היא לא סבלה מבזבז כספים יש על מנת לסתור את חוות הדעת.

86. המשמעות להיעדר אשפוזים בין השנים 2005 – 2014 - ב"כ התובע ניסה לטעון שכשם שהמומחה נתן משמעות לריבוי האשפוזים עד לשנת 2005, יש גם בוודאי משמעות להיעדר האשפוזים החל משנת 2005. בעניין זה הסביר המומחה כך:

"עו"ד גרובר: אני מחלק אותה אז לשתיים את השאלה. ראשית איך ייתכן מה שאמרתי שלא תיתן משקל מכריע להיעדר האשפוזים?

...

ת: התשובה מתחלקת לשניים. קודם כל התחלנו את העדות היום בשאלה של סמיכות זמנים אל מועד הצוואה. אז קודם כל סמיכות הזמנים כאן בין יוני 2005 לאוגוסט

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

2005 אל מול 2017 או 2016 יש לה משקל. 2. ציר הזמן פועל כאן הפוך. כלומר ה-
13 אשפוזים באים לפני התאריך, לא אחרי התאריך. 13 אשפוזים אליבא דה כל
ספר, אגב לא סטטיסטי, לכל ספר יש לו את ההשפעה ואת ההשלכות שלו. בוודאי
אשפוזים סוערים מהסוג הזה, חלקם בכפייה, בוודאי אשפוז שנמשך שנה ורבע, כל
אלה הם טרום האירוע. לכן יש להם אימפקט מחלתי על האירוע, זה התשובה.

...

והדבר השני הוא למה הופיע קודם, האשפוזים לפני המועד והעדר האשפוזים אחרי
המועד, בשאלה של ההשפעה על החולה".
(עמ' 308, ש' 10-31).

87. גם בנושא זה מקובלת עלי תשובת המומחה. עצם העובדה שהמנוחה היתה מאושפזת לפחות 10
פעמים קודם למועד עריכת הצוואה, כאשר האישפוז הכפוי האחרון, נמשך על פני שנה ושלושה
חודשים והסתיים שבועות בפורים קודם למועד הצוואה, הוא הפרמטר המשמעותי יותר, מאשר
היעדר האישפוזים בשנים שלאחר כתיבת הצוואה.
88. מכלל עדותו של המומחה וכמובא לעיל עולה כי לכל אישפוז יש השפעה על מהלך המחלה, על
הקוגניציה, על התיפקוד ועוד. משכך, ככל שכמות האישפוזים שדווקא קדמו למועד עריכת
הצוואה גדולה, כך איכות וכמות הפגיעה שנשאה איתה המנוחה במועד זה, היתה יותר גבוהה.
89. משכך, אין בעובדה שהמומחה לא ייחס משקל דומה להיעדר האישפוזים בשנים שלאחר כתיבת
הצוואה כמו לריבוי האישפוזים שקדמו לה, כדי לסתור את מסקנתו.

סיכום לעניין חוות דעת המומחה

90. כמבואר לעיל, חוות דעתו של המומחה לא נסתרה וכפי שיפורט להלן- הנה תואמת ראיות
וממצאים נוספים שהסתברו, במסגרת ניהול ההליך.
91. כידוע, הפסיקה ייחדה משמעות רבה לחוות דעת של מומחה מטעם בית המשפט. ראה פסק הדין
בע"א 3056/99 שטרן נ' המרכז הרפואי ע"ש חיים שיבא פ"ד נ"ו (2) 936, בעמוד 949 בו
נקבע: "משממנה בית המשפט מומחה על מנת שחוות דעתו תספק לבית המשפט נתונים מקצועיים
לצורך הכרעה בדיון, סביר להניח שבית המשפט יאמץ ממצאיו של המומחה, אלא אם כן נראית סיבה
בולטת לעין שלא לעשות זאת... אך כאמור לא ייטה בית המשפט לסטות מחוות דעתו... בהעדר נימוקים
כבדי משקל, שיניעוהו לעשות כן".
92. בהתאם לאמור, אני מאמצת את חוות דעתו של המומחה, על מסקנותיה.

עדות הפסיכיאטרית דר' טדג'ר

93. מקובלת עלי עמדתו העקרונית של התובע, כפי שאושרה גם על ידי המומחה, כי לעדותה של
רופאה פסיכיאטרית שטיפלה במנוחה, באשפוז הממושך שהסתיים שבועות ספורים לפני עריכת
הצוואה- חשיבות בבחינת מצבה של המנוחה. עם זאת, כפי שיובהר להלן, עדותה של דר' טדג'ר
לא סתרה או קעקעה את חוות דעתו של המומחה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

94. ד"ר טדג'ר העידה כי היא זוכרת את המנוחה ומכירה אותה (עמ' 204, ש' 1-5) וכן כי היא הרופאה החתומה על סיכום המחלה על אשפוז מיום 9.3.04 ועד ליום 9.6.05 (נספח א.1 לתע"ר התובע). דר' טדג'ר הסבירה כי היא אמנם טיפלה במנוחה כ-13 שנים קודם לעדותה בבית המשפט, אולם מאחר שהמנוחה היתה רואה אותה ברחבי בית החולים, לעתים, גם באשפוזים מאוחרים יותר, הרי שדר' טדג'ר זוכרת אותה.

95. אשר לנסיבות סיום האשפוז במהלכו טופלה המנוחה על ידי ד"ר טדג'ר (בשנים 2004-2005), העידה דר' טדג'ר, כי בחודש האחרון לאשפוז יצאה המנוחה לחופשות בהיעדר סימנים פסיכויטיים (עמ' 204, ש' 25-30) ובהתייחס למסמך מיום 19.5.05 המאשר כי המנוחה היתה במסגרת "מעון יום" החל מיום 10/5/2005, הסבירה דר' טדג'ר בעדותה "מעון יום זה נהוג שיש שיפור במצב של המטופל... שנותנים לו, כנראה שכבר היתה בחופשות... שעלו יפה. מעבירים אותו לתקופה לראות איך הוא מסתדר בקהילה, יוצא, ישן בבית ומגיע בתדירות. בהתחלה זה פעם בשבוע, ואח"כ אם מצב מאפשר 3 פעמים בשבוע, רק לשעות הבוקר לשיחה עם הרופא, עם המטפל בקבוצות, ואחרי זה יוצא הביתה וזה בעצם התהליך לפני השחרור. ככה זה נהוג" (נספח א.2 לתע"ר התובע; עמ' 205, ש' 6-19).

96. ד"ר טדג'ר הבהירה שככל ויש החמרה במצב המטופל בעודו במעון היום שוקלים להחזירו לאשפוז מלא (עמ' 205, ש' 30-33).

97. המנוחה שוחררה ממעון היום ביום 9.6.05. ולפי ד"ר טדג'ר במצב שהיא יכלה להשתחרר זה אומר "...שאינ מסוכנות, ומה שכתוב שהיא כבר לא היתה במצב פסיכויטי, דווקא זה יהיה נתון למקרה הספציפי... יש אנשים שאפילו שהם במצבים פסיכויטיים, משתחררים שלא מסוכנים. אבל אצלה לפי המקרה, היא הגיעה להטבה ניכרת במצב..." (עמ' 206, ש' 1-7).

98. ביחס למצבה של המנוחה במועד הרלוונטי העידה כך :
"ש. ואישה כזאת נניח יכולה להתנהל באופן, או יכולה לעשות צוואה למשל? להבין מה זה צוואה? מיכאלה, לפי מה שאת רואה?

ת. בשלב של השחרור, כן, כי איתה לא הייתה, לא היה משהו.
כב' השופטת: בשלב של מה?

ת. כן, בשלב של השחרור כבר, כשהיא הגיעה לשחרור, שהיא לא היתה פסיכויטית, ולא היתה דיכאונית, היא כן היתה. אלא אם כן אנחנו היינו רואים משהו, היינו ממנים לה אפוטרופוס

...
ש. ... ובמהלך האשפוז, יש איזה דרך לראות אם יש ירידה קוגניטיבית? אם יש ירידה קוגניטיבית באשפוז או בשחרור, יש לכם מדדים לזהות?

ת. יש לנו מסמים לבדוק, אבל באישה הזאת לא עשינו כי לא היתה אינדיקציה לבדוק, היא היתה צעירה, היא לא מישהו כזה שיש לו בעיות קוגניטיביות, או מישהו שיש לו בעיה אורגנית, חבלת ראש או משהו. היא פשוט היתה חולה, סובלת ממחלה אפקטיבית, מצבים דיכאוניים, מצבים מאניים.
ש. ואז חולים כאלה שהם לא במצב הזה של מאניה או דיפרסיה, אז הם מתפקדים רגיל?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ת. כל מקרה לגופו. יש כאלה שהם פסיכומיים לאורך כל השנים ולא, לא, אבל אצלה היא הגיעה למצב די טוב, כשהיא שוחררה, היא לא היתה פסיכומית, כן" (עמ' 206, ש' 21 – עמ' 207, ש' 9).

99. במסגרת חקירתה הנגדית, הבהירה דר' טדג'ר כי תשובתה לשאלה הנוגעת ליכולתה של המנוחה לערוך צוואה במועד שחרורה מהאשפוז היתה תשובה באופן כללי לגבי בן אדם שמשתחרר באותו הרגע של עריכת הצוואה. משמע- תשובתה לא נגעה לנסיבות הנוגעות ספציפית למנוחה, אשר מועד עריכת הצוואה עליה היא חתומה חל כחודשיים לאחר השחרור, ואשר כלל לא נעשו לה מבחנים קוגניטיביים מתאימים:

עו"ד אופיר: תאמרי לי בבקשה, הצוואה שאנחנו מדברים עליה, נכתבה באוגוסט 2005. מתי ראית אותה לאחרונה לפני כן?

ת: כשהיא שוחררה, אני לא ראיתי אותה אחרי זה.

ש: מאז לא ראית אותה?

ת: לא.

ש: ואת יכולה להגיד לנו שהיא היתה במצב, איך את אומרת? שהיא יכלה לעשות פעולות משפטיות.

ת: אני לא יכולה לעשות שיהיה לכולם, הוא שאל אותי באופן כללי, בן אדם שהוא משתחרר באותו רגע והכל. הוא,

...

ת: אני אומרת שבד"כ כשכותבים צוואה, מתייחסים ליום, לאותו יום שהיא כתבה את הצוואה, מה היה המצב הנפשי שלה. את זה אני לא יודעת ואני לא רוצה לשער השערות כאלה, אני יודעת איך היא השתחררה. ובן אדם במצב כזה שמשתחררת, כן, היא יכולה לעשות הוראות כאלה. במצב שהיא משתחררת. מה היה בחודש אוגוסט, איך שזה היה? אני לא יכולה להגיד, זה צריך לשאול מי שבבית, מי שכתבו את הצוואה.

ש: כשאדם לא לוקח את התרופות, תוך כמה זמן יכולים להיות שינויים?

ת: קשה לי להגיד, זה יכול להיות בין כמה ימים, עד לפני, יש כאלה שלוקח חצי שנה, שנה עד שתהיה החמרה. כי בד"כ התרופות עדיין נותנים לה את הרצפטורים, אז יכול להיות שתהיה איזושהי, זה לא למחרת בד"כ, זה לוקח מינימום כמה ימים, שבועיים שלושה ואחרי זה, זה יכול להגיע לחודשים.

ש: אבל יכול גם לא, יכול להיות אחרי שבועיים, שלושה.

ת: כן, יכול להיות שבועיים, שלושה, אבל זה גם יכול להגיע לחודשים.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

100. ראייה משמעותית המוכיחה שהמסקנה הכללית של דר' טדג'ר לא תאמה למצבה של המנוחה בפועל, ולמצער - בתוך זמן קצר אחרי השחרור, היא התנהלות המנוחה באירוע בר המצווה של הבן, כדלקמן:

א. במהלך שמיעת התיק, הסתבר גם מפיו של האח, בבחינת הודאת בעל דין, כי באירוע זה, שנחגג כחודש לאחר השיחרור מהאישפוז עליו העידה דר' טדג'ר וכחודש לפני עריכת הצוואה- התנהלה המנוחה באופן המעיד על היעדר שיפוט. המנוחה עזבה את עזרת הנשים, על מנת לעמוד באופן שאינו מקובל, בעזרת הגברים בסמיכות לבן שעלה לתורה וחרף העובדה שבאי בית הכנסת הפצירו בה לצאת מעזרת הגברים ולעלות לעזרת הנשים, המשיכה המנוחה לעשות כן שוב ושוב. ב. דודו של הבן, מר עזרא סאלס העיד לגבי אירוע בר המצווה:

... זה בית כנסת, שמו את כל הבחורות למעלה, והיא כל כך רצתה לרדת למטה, ולהחזיק את XXX ביד, ולחבק אותו, והיא ירדה למטה. זה מקום של דתיים, ומיד הם רצו ואמרו לה, תעלי גברת. הם לא יודעים את המצב שלה. הם רואים פרצוף, אישה נחמדה מאוד. הם לא יודעים שהיא אישה מאוד חולה... הם ראו שהיא יורדת, וזה בית כנסת, אסור בחורים ובחורות ביחד, והם מיד כעסו, והם ניסו להעלות אותה למעלה, והם העלו אותה למעלה, ועוד הפעם היא ירדה, ואחרי זה הוא בא, והוא אמר לנו, בבקשה, למה היא יורדת? תיקחו אותה למעלה. ובסוף דיברנו אתה והיא עלתה למעלה. היא לא מודעת, נו, לא צריך להגיד את זה כל פעם. היא לא אישה שפויה הרי.

ג. האח עצמו העיד לגבי אירוע זה:
ש: תאמר לי, באותה בר מצווה של XXX, אתה היית?
ת: הייתי. אני הייתי גם למעלה. וניסו לשכנע אותה לעלות למעלה, והיא לא רצתה.
ש: נכון.

...
ש: מי ניסה לשכנע אותה?
ת: אני גם, אני זוכר שאמרתי לה, בואי תעלי.
ד. גם הבן העיד בחקירתו מיום 16/9/19 אודות בר המצווה שחגג:

... ואימא שלי כן השתתפה בבר מצווה וכן לא רצתה להיות בעזרת הנשים מכיוון מצבה, הדיבור שלה וההתנהלות היומיומית לא הייתה כאחד האדם או היא כל פעם יצאה מעזרת הנשים וברחה לכיוון העלייה לתורה לאיפה שקוראים את הפרשה. רצתה להיות צמודה אליי. וכל פעם הרבנים הזיזו אותה. ואף אחד מהרבנים לא הבין למה היא כל כך באה צמוד לילד למרות שעל פי ההלכה אסור והיא באה ורצתה להיות צמודה אליי...".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

101. מעדויות אלו, עולה כי למעשה אין מחלוקת בדבר התנהלותה הלא-נורמטיבית של המנוחה באירוע העלייה לתורה של הבן לרגל בר המצווה, כחודש לאחר השחרור וכחודש לפני עריכת הצוואה. האח בעצמו טוען כי ניסה לשכנע אותה לעלות חזרה לעזרת הנשים- ללא הועיל. הדבר מעיד על תפקוד שאינו תקין, קריאת מצב ושיפוט שאינם תקינים. כל זאת בתקופה בה טוען האח, כי נוכח היעדר הסימנים הפסיכויטיים תפקדה המנוחה "ככל האדם" והיתה כשירה לערוך צוואה.
- די בדוגמא זו של התנהלות המנוחה בבר המצווה של הבן, עליה העידו גם הצדדים עצמם ממקור ראשון, על מנת לסתור את השערתה הכללית של דר' טדג'ר בנוגע לתפקוד המנוחה לאחר השחרור, בתקופה בה לא פגשה אותה כלל.
102. דר' טדג'ר נחקרה גם לגבי מסמכים הנוגעים לבקשת סל שיקום עבור המנוחה שצורפו כנספח א.18. לתע"ר התובע. דר' טדג'ר נחקרה על מסמכים אלו כאילו היו מסמך אחד. אולם המדובר בשני מסמכים נפרדים: האחד מיום 22/5/2005 והוא טופס ויתור סודיות המופנה לוועדת שיקום אזורית, בעוד העמוד שלאחריו נושא תאריך אחר וכפי הנראה 24/10/2005 (כ- 4 חודשים לאחר השחרור) והוא נימוקי המלצות המפנה ונימוקי המלצות הפונה לוועדת שיקום אזורי. שני המסמכים יחדיו סומנו כנספח א'18 לתצהיר עדותו הראשית של התובע והדר' טדג'ר נחקרה עליהם ללא אבחנה של מהותם או של התאריך השונה, בו כל אחד מהם נערך או נחתם. כך או כך, הסבירה ד"ר טדג'ר לגבי הפניה לסל שיקום כי "...על הטופס הזה אני אמרתי לאנשים שמגיע להם סל שיקום שמשרד הבריאות נותן... לנכי נפש מגיע כל מיני הטבות, כמו טיפול שיניים, הוסטל, ליווי לעבודה, סומך, חונך ואנחנו כנראה ביקשנו והיא ביקשה, כי כנראה האשפוז הזה הארוך שהיה לה כבר אז, היה לה קשה לתפקד, והיא ביקשה שמישהו יעזור לה, כי בעבר לה והיה לה ניסיון, זה לא שווה עוזרת בית, זה מישהי שבאה ביחד איתה לסדר את הבית או ללכת איתה לעשות קניות או מה שהיא מבקשת, לעזור יחד איתה ולא לעשות במקומה" (עמ' 210, 216 לפרוטוקול).
103. ד"ר טדג'ר העידה כי שנת האשפוז 2004-2005 הייתה שנה קשה עבור המנוחה (עמ' 206, ש' 7-9).
104. אשר לסיכום אשפוז 01199/14 נספח א.20 לתע"ר התובע, הסבירה ד"ר טדג'ר "לא סדיר ברמת חן" הכוונה שכשהיו קוראים למנוחה לביקור במרפאת בריאות הנפש ברמת חן "... לא תמיד הייתה מגיעה כשקוראים לה. היתה מגיעה מידי פעם... לא סדיר. לדוגמא, אני לא יכולה להגיד, בד"כ קוראים להם פעם בחודש, והיא היתה מגיעה פעם בחודשיים או פעם בשלושה חודשים. אבל יחד עם זאת, לאורך כל הזמן הבדיקות ליתיום היו תקינות..." (עמ' 210, ש' 22 – עמ' 211, ש' 7).
105. ד"ר טדג'ר הסבירה לגבי התרופות שנטלה המנוחה: "התרופות שהיא היתה מקבלת, זה תרופה אנטי פסיכומי, נוגדי דיכאון ותרופה שבעצם זה הכי חשובה בגלל האבחנה שיש לה, אבחנה אפקטיבית, אז היא צריכה לקבל מייצב מצב רוח כמו ליתיום, זה בעצם זו התרופה שהיא צריכה לקבל... זה תרופות שהן יכולים לגרום לבן אדם להגיע לרמיסיה ולתפקד. אני אישית מכירה אנשים שסובלים ממחלות אפקטיביות ועובדים אפילו כרופאים ושחקנים שאנחנו מקבלים אותם, ... זה מגיעים לרמיסיה, זה מחלה כמו שלמישהו יש לו יתר לחץ דם וסכרת, אז אם הם לוקחים את התרופה, אז הבן אדם עוזר לו להיות, כן." (עמ' 211, ש' 30 – עמ' 212, ש' 8). המדובר בהסבר כללי שאינו נוגע ספציפית למנוחה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

106. עוד הסבירה ד"ר טדג'ר "אצלה אם לא לוקחים את התרופה, אז זה היה גורם לה להחמרות לכאן או לכאן, או מצבי דיכאון, מה שזכור לי, אני רואה אותה במצבים של דיכאון או מצבים של מאניה". במצב של מאניה המנוחה בסוג של היי, מבזבזת כספים ואיננה רציונאלית (עמ' 212, ש' 9-22).

107. כן העידה ד"ר טדג'ר "...אם בן אדם מגיע לרמיסיות, דווקא במקרה הספציפי והיא לא פסיכומית והיא לא דיכאונית, היא יכולה לתפקד בקהילה באיזושהי רמה.

ש. באיזו רמה?

ת. היה לה סומך.

ש. אוקי הסומך ניתן לה כי היא לא מסוגלת לתפקד בעצמה, נכון? כי היא זקוקה לעזרה?

ת. לא עזרה, ביחד, זה לא במקום. עזרה זה לא מביטוח לאומי שמישוהו בא ומנקה לך את הבית, הוא נותן לך כלים, בן אדם שהיה מאושפז תקופה ממושכת. או בגלל המחלה יש לה מן קצת ירידה בתפקוד.

להיות איתו לעזור לו, לתת לו כלים לתפקד" (עמ' 215, ש' 25 – עמ' 216, ש' 3).

108. ד"ר טדג'ר הסבירה, כי בתקופה שלאחר שחרור המנוחה יכולה הייתה לנסוע בתחבורה ציבורית לבד ואף לעבוד בעבודות פשוטות (עמ' 218, ש' 29 – עמ' 219, ש' 25).

109. ד"ר טדג'ר הסבירה שהליתיום היא התרופה העיקרית, ובד"כ הליתיום עוזר לאזן את מצבה של המנוחה ולכן אנחנו יכולים לצפות שהמצב שלה היה בסדר. אך נטילתה באופן קבוע לא שוללת אי-נטילה של יתר התרופות שנטלה המנוחה, כאשר אי-נטילה של אלה כן יכולה להשפיע על מצבי הרוח. עם זאת, העידה כי היא מניחה כי אם מצבה של המנוחה היה נהיה בינוני או קשה הייתה מגיעה לאשפוז (עמ' 220, ש' 25 – עמ' 222, ש' 12).

110. כאמור- תוכן עדותה הממושכת של הד"ר טדג'ר אינו כולל דברים הסותרים באופן מהותי את חוות דעתו של המומחה, את תשובותיו לשאלות ההבהרה או את עדותו בבית המשפט. ד"ר טדג'ר למעשה העידה כי:

- האשפוז שהסתיים כחודשיים לפני עריכת הצוואה היה אשפוז ממושך וקשה.
- המנוחה נטלה תרופות רבות, הן אנטי-פסיכוטיות, הן תרופות מייצבות למצב הרוח והן תרופות הרגעה.
- בעת שחרורה, המנוחה לא החלימה אלא לא סבלה מסימנים פסיכויים ותפקודה היה טוב במידת מה. עדיין, היתה המנוחה זקוקה לשחרור הדרגתי דרך שיוך למעון יום, בחינה זהירה של יכולתה לצאת לחופשות ובכל מקרה - בהיעדר מסוכנות- המשך טיפול במסגרת מרפאה בקהילה לרבות נטילה מדוקדקת של התרופות.
- כמו כן, לצד השיפור והרמיסיה בסימנים הפסיכויים ובמסוכנות, היתה זקוקה המנוחה לסיוע לאחר השחרור מבית החולים, ומשום כך התבקש עבורה סומך/סומכת
- לא נערכו למנוחה מבחנים קוגניטיביים או מבחנים ספציפיים המעידים על כושר לערוך צוואה, בעת האשפוז או בעת השחרור.
- המנוחה יכולה היתה לנסוע באוטובוסים ולעבוד בעבודות פשוטות.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

- 1 - הדר' טדג'ר יכולה להעריך באופן כללי כי ברגע שאדם משתחרר במצב טוב מאשפוז
2 פסיכיאטרי הוא יכול לערוך צוואה. אולם, היא אינה יכולה לחוות דעה ספציפית בעניין זה
3 לגבי המנוחה, עימה לא עמדה בקשר לאחר האשפוז וודאי שלא במועד עריכת הצוואה.
4 - לא מן הנמנע כי המנוחה לא הקפידה בנטילה מדוקדקת של התרופות, לאחר השחרור מבית
5 החולים, הוביל הדבר בהכרח להשפעה על מצב רוחה, תפקודה ושמא לחזרת תסמינים
6 כאלה ואחרים של מחלתה, בטווח של בין ימים לחודשים.
7 - עדותה בכל הנוגע למצב המנוחה, לאחר שחרורה מאשפוז ביוני 2005, היא על סמך מסמכים
8 שהוצגו בפניה ולא על בסיס טיפול במנוחה.
9 111. עיקרי עדותה של דר' טדג'ר כמפורט לעיל אינם סותרים את בחינתו של המומחה והערכתו לגבי
10 מצבה של המנוחה. המומחה הסביר באופן נהיר וברור כי רמיסיה בתסמינים הפסיכיאטריים אינה
11 מלמדת בהכרח על קיומם של תפקוד, קוגניציה ומהלך שיפוט בדרגה טובה דיה לשם עריכת
12 צוואה. המומחה הסביר כי תיתכן רמת תפקוד ברמה פשוטה, כגון נסיעה חוזרת באותם
13 אוטובוסים ועבודה לא-מורכבת או כפי שהדר' טדג'ר הגדירה "עבודות פשוטות".
14 עוד הסביר המומחה, כי כאשר המדובר בחולה קשה, שעבר אשפוזים רבים, על אחת כמה וכמה
15 – לאחר אשפוז עשירי במספר שארך למעלה משנה- היה צורך לבחון ברחל בתך הקטנה בו ביום
16 עריכת הצוואה את כשירותה הספציפית לעריכת פעולה זו.
17 הדברים אמורים מקל וחומר, נוכח תיעוד רפואי הקיים לגבי המנוחה, בכל הנוגע לאי-הקפדה
18 בנטילת תרופות, במעקבים אחר בדיקות הכרחיות – התנהלות בעלת השפעה שעלולה להיות
19 מכרעת לגבי מצבה, כפי שהסבירה גם הדר' טדג'ר.
20 112. גם האח בעדותו מיום 28/11/19 הודה כי מדובר במחלה שאינה מתנהלת בצורה מדויקת, אלא
21 הנה מחלה כרונית המתנהלת בתנודתיות:
22 "אז אני מנסה לתקן. המחלה היא מחלה כרונית, גם אם אתה ממשיך בטיפול בצורה עקבית, זו מחלה
23 שיכולה לחזור בגלים. יכולות להיות תקופות של שנים הכול בסדר, ויכולות להיות תקופות של אשפוזים
24 חוזרים ונשנים, זו מחלת הסכיזופרניה....
25 ש: המחלה של XXX התפרצה לראשונה בצבא.
26 ת: נכון, בצבא.
27 ש: והיא שוחררה מהצבא.
28 ת: היא שוחררה, והתקבלה עוד פעם.
29 ש: היא התקבלה עוד פעם, ושוחררה עוד פעם.
30 ת: זה מראה כמה שהמחלה היא כמו פיצול אישיות. זה מראה שאם קיבלו אותה
31 בחזרה לצבא, זה רק מוכיח שיש פה משהו שהוא מאוד מטעה.
32 כב' השופטת: אתה מתכוון שבעצם המחלה שלה התנהלה באופן מתעתע?
33 ת: בהחלט. ..."

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

113. מעבר לכל זאת וכאמור לעיל- התנהלות המנוחה בפועל באירוע בר המצווה של הבן מקעקעת את השערותיה הכלליות של דר' טדג'ר, מהן מנסה האח להיבנות.
114. בהינתן כל האמור לעיל, אני קובעת כי אין בעדותה של דר' טדג'ר על מנת לפגום בחוות דעת המומחה.

רמת התפקוד של המנוחה

115. בחקירתו בביהמ"ש הבהיר המומחה, כי גם כאשר אין סימנים פסיכויטיים, עדיין תחלואה כגון זו שסבלה ממנה המנוחה מובילה על פי רוב לירידה בתפקוד:
"למשל תפקוד נמוך, החולים הסכיזופרניים מרביתם יש להם תפקוד נמוך. אנחנו יודעים שלכל התקף פסיכומי והיא עברה 13 אשפוזים, לכל התקף פסיכומי יש ליקוי פוסט פסיכומי. ...
הכוונה במושג - החלמה זה מההתקף החרף המאני, אבל הוא נשאר עם הליקוי, החולה זה נשאר עם הליקוי התפקודי, מה שהם קוראים כאן - הליקוי הסכיזופרני שבמילה אחרת בד"כ נקרא בסינונים הוא נקרא - ליקוי פוסט פסיכומי שזה ליקוי בציר האישיות, זה מה שזה אומר.

116. גם הדר' טדג'ר שהובאה לעדות על ידי האח, העידה על ליקוי בתפקוד של המנוחה, לאחר שחרורה מביה"ח ביוני 2005 (ר' פרוטוקול הדיון מיום 2/2/20):

"ואנחנו כנראה ביקשנו והיא ביקשה, כי כנראה האשפוז הזה הארוך שהיה לה כבר אז, היה לה קשה לתפקד, והיא ביקשה שמישהו יעזור לה, כי בעבר לה והיה לה ניסיון, זה לא שזה עוזרת בית, זה מישהי שבאה ביחד איתה לסדר את הבית או ללכת איתה לעשות קניות או מה שהיא מבקשת, לעזור יחד איתה ולא לעשות במקומה."

117. האח ניסה לקעקע את ממצאי חוות דעתו של המומחה, בטענה כי בפועל, לאחר שחרורה של המנוחה בשנת 2005 מבית החולים, ועד כעשור לאחר מכן, תפקדה המנוחה "ככל האדם".

118. בתצהיר עדותו הראשית, פרט האח את העובדות המעידות לטעמו על רמת תפקוד המקעקעת את ממצאי חוות הדעת בנוגע למועד עריכת הצוואה. אולם, כפי שיובהר להלן- אלו אינם סותרים לטעמי את ממצאי חוות הדעת ואת הסבריו של המומחה בנוגע למהלך המחלה ולמבדקים הספציפיים שהיה צורך לערוך למנוחה במועד עריכת הצוואה, ברחל בתך הקטנה, נוכח מחלתה.

119. בסעי' 10 לתצהירו טוען האח, כי לאחר השחרור בחודש יוני 2005 מבית החולים אברבנאל, ביקרה המנוחה באופן עצמאי אצל רופאים שונים, אצל אחות, ערכה בדיקת דם יום לפני הצוואה, כאשר התיעוד של כל אלו אינו כולל דיווח לגבי "בעיה במצב הנפשי" של המנוחה. מעיון בתיעוד אותם הביקורים, עולה כי המדובר בתיעוד רפואי, ממנו לא ניתן ללמוד דבר. כך למשל- תיעוד ביקור אצל רופאת נשים ולפיו "הגורם המפנה הוא : פניה עצמית, התלונה היא "החודש מחזור מעט חריג" כאשר תאריך הווסת האחרונה הוא "29/7/2005". בכל הכבוד- אין במסמך זה מיום 4/8/2005 תיעוד כלשהו אודות מצבה הנפשי של המנוחה, תיעוד אודות אופן הגעתה, האם הגיעה בגפה או בליווייה של XXX בת דודתה וממילא רופא הנשים שניהל תרשומת מועטה זו כלל אינו אמור לבחון "כליות ולב", במסגרת ביקור כגון דא.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

120. עוד מציין האח, כי 3 ימים לפני עריכת הצוואה, ביקרה המנוחה אצל דר' טדג'ר לשם חתימה על מסמך לצורך ועדת סל שיקום, כאשר דר' טדג'ר שימשה "עדה לחתימה". אכן דר' טדג'ר העידה כי כפי שנהוג בכל הפנית מטופל לקבלת סל שיקום אזורית- המבקש חותם בפניה והיא חותמת גם על אותו הטופס. הא ותו לא. אין באותו המסמך שעניינו "טופס ויתור סודיות", שנועד לאפשר לדר' טדג'ר למסור מידע רפואי אודות המנוחה לוועדת סל שיקום, על מנת להעיד דבר וחצי דבר לגבי מצבה של המנוחה במועד החתימה עליו. אין בטופס זה תיעוד כלשהו בנוגע למצבה של המנוחה באותו היום. דווקא מנימוקיה של דר' טדג'ר לקבלת סל שיקום עבור המנוחה (כפי הנראה מיום 24/10/05 - נספח א' 18 לתע"ר התובע) עולה כי **אפילו בחלוף שבועות ארוכים ממועד השחרור, היתה זקוקה המנוחה הן להשגחה והן לסיוע בתפקוד היומיומי**. וכך כותבת הדר' טדג'ר בהמלצותיה: "הנ"ל זקוקה להשגחה ותפקוד --- (מילה לא ברורה) לאחר שבמשך שנה ו- 3 חודשים היתה באישפוז. בעבר היתה לה סומך ודווחה שמאוד עזר לה עד לפני האישפוז תיפקדה בצורה סבירה".

עבודת המנוחה במכבסה

121. דברים אלו שכתבה הדר' טדג'ר גם סותרים את טענת האח בסעי' 12 – 13 לתצהיר עדותו הראשית, ולפיה כבר "ביום 9/6/05 חזרה היא לעבוד במכבסה שהייתה בבעלותה ובה עבדה לפני האישפוז משנת 2004 ... אחותי עבדה בה כשכירה החל מחודש 10/2005 ועד לסיום עבודתה שם... למכבסה היה מנהל בשם XXX. אחותי למרות שהמכבסה הייתה בבעלותה, לא היתה המנהלת, אך עבדה באופן שוטף במכבסה".

122. בניגוד לטענות אלו, עולה מחומר הראיות כי המנוחה לא עבדה באופן שוטף במכבסה, כי לאח לא באמת ידוע באילו ימים ושעות היתה בה וכי פרט למנהל המכבסה עבדו במכבסה עובדים נוספים.

123. בניגוד לרושם שניסה האח לטעת בביהמ"ש כאילו המנוחה החזיקה בעבודה שוטפת וקבועה "במכבסה אשר בבעלותה", הרי שמעדות מנהל המכבסה, מר XXX, שחתם על תצהיר מטעם האח- הסתבר כי המנוחה לא עבדה באופן שוטף ורציף וכי בהתאם לכך- כלל לא היתה לה משכורת קבועה או היקף משרה קבוע. המנוחה קיבלה את שכרה לפי שעות עבודה ואלו היו משתנות כל חודש. **במסגרת סעי' 10 לתצהירו של המנהל, הפנה למספר "משכורות" ששולמו למנוחה. אולם, המדובר בסכומים זעומים של 1000 ₪ בחודש יוני 2005, 1000 ₪ שקיבלה 4 חודשים לאחר מכן בחודש אוקטובר 2005 וסכום נוסף של 2,200 ₪ שקיבלה בחודש נובמבר 2005.**

124. מנהל המכבסה לא צרף תיעוד כלשהו על תשלום שכר למנוחה בחודשים יולי, אוגוסט (החודש בו נערכה הצוואה) וספטמבר לשנת 2005. **עובדה זו דווקא מחזקת את המסקנה שבחודש בו נערכה הצוואה, כמו גם החודש לפניו והחודש שלאחריו המנוחה כלל לא הגיעה לעבודה.**

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

125. עוד העיד מנהל העבודה בחקירתו מיום 2/2/20 כי האח הוא שהיה הבעלים האמיתי של המכבסה, לאח הוא היה מגיש את הדיווחים השונים כמנהל ובכל הנוגע למנוחה העיד כי בין שהגיעה למכבסה ובין שלא- לא היה בכך כדי להעלות או להוריד מתפעול המכבסה. כך, בתקופת האשפוז הממושך שלה גם הסתדרו בלעדיה. עובדה חשובה בה תומכת עדותו של מנהל המכבסה, הנה כי האפשרות לעבוד במכבסה היוותה מעין ריפוי בעיסוק עבור המנוחה ולא עבודה אשר נועדה לשרת באמת ובתמים את פעילות המכבסה. וכך מפי המנהל:

ת: היינו נפגשים, היינו בודקים בסופי שבוע, או פעם בשבועיים. אני הייתי מוסר לו חומר פעם בחודש לרו"ח, כן.

ש: לXXX?

ת: כן.

ש: למה היית צריך למסור לו?

ת: כי זה לא היה התפקיד שלי להעביר לרו"ח.

ש: למה XXX לא עשתה את זה?

ת: XXX לא היתה, היא היתה עובדת חצי יום.

ש: כמה פעמים בשבוע?

ת: בין 4 ל-5 ימים בשבוע, עד שעה 12:00 כל יום. כל פעם שהיא עבדה, זה היה עד שעה 12:00.

...

יכול להיות נקנה בזה רכב לעסק.

ש: מי קנה?

ת: מהמכבסה.

ש: מי בחר אותו?

ת: אני וXXX בחרנו אותו. יכול להיות, אני לא, 50 אלף שקל זה לא יכול להיות משהו אחר.

ש: תגיד לי, באיזשהו שלב אתה אדם כאילו, רכשת את המכבסה?

ת: נכון. ב-1.6.06.

ש: אוקי. ועם מי ניהלת את המשא ומתן?

ת: עם XXX.

...

ש: ומה היה עם XXX? היא היתה מעורבת במשא ומתן?

ת: לא.

...

ת: אני חושב שזה לא היה ככה, מכיוון שXXX באה לקבל עבודה ולנסות להחלים, לעזור לה להחלים. זה מין ריפוי בעיסוק כזה, ועשינו את זה יפה מאוד. מידי פעם

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

הדרדר מצבה,....".

126. האח עצמו הודה בחקירתו מיום 28/11/19, כי הוא זה אשר למעשה רכש את המכבסה ורשם אותה ע"ש המנוחה שסבלה מ-100 אחוזי נכות נפשית, כי לא ידוע לו בדיוק מה היה היקף עבודתה של המנוחה במכבסה וכי למעשה הוא חיפש עבורה עיסוק פשוט שיהווה חלק מהטיפול

בה:

"... המכבסה הייתה חלק מהטיפול שלה, גם בידיעת הגורמים הרפואיים, והם היו שותפים, לא היה פה שום סוד, והשאירו את זה במסמכים כחלק מהטיפול שהיא משתחררת. והיא ניסתה מגוון של עבודה.

...

ש: ולכן קנית לה מכבסה.

ת: כן, זה היה בשיתוף אתה. היה צריך לאתר משהו שהוא מיוחד, שהוא פשוט, ושיש שם מנהל עבודה קבוע...

...

ש: אני מבינה של XXX היה פטור ממס.

ת: היה פטור ממס.

ש: כי היא נכה 100%, היה מאוד נוח.

ת: כן, אבל לא היו רווחים מהעסק הזה. "

127. ממסמך סיכום פסיכוסוציאלי סל שיקום מיום 28/12/15 עולה לגבי המנוחה כי "מכבסה שנרכשה על ידי אחיה, התקשתה לבצע בה פעולות רב שלביות...." (צורף לנספח ל' לתע"ר התובע).
128. עוד טוען האח בתצהירו, כי המנוחה פעלה עצמאית בחשבון הבנק שלה וכהוכחה לכך מצרף דפי חשבון (נספח ט1) לתצהירו- אולם מדפים אלו לא ניתן ללמוד דבר אודות פעילותה של המנוחה, מה גם שעיון בהם מלמד על מיעוט פעולות אם בכלל וכפי הנראה- גם פעילות בחשבון שנעשתה כאשר המנוחה בכלל היתה מאושפזת בביה"ח אברברנאל.

עבודת המנוחה ולימודיה במסגרות שיקומיות

129. גם טענות האח בדבר העובדה שהמנוחה השתתפה בפעילויות שונות, התנדבה בעבודות שונות, השתתפה בקורסים שונים, לימדה את עצמה אנגלית ורשמה מתכונים אין כדי לסתור את חוות דעת המומחה, בדבר יכולתה לתפקד בתפקוד בסיסי ופשוט. בחקירתו בביהמ"ש מיום 28/11/2019, הודה האח כי מרבית הדברים נעשו במסגרת תוכניות שיקומיות של המוסד לביטוח לאומי:

עו"ד אופיר: אחותך, מרבית הלימודים שלה בתקופה המאוחרת יותר, היו במסגרת הטיפולים שהיא עברה, מטעם ביטוח לאומי.

ת: בתקופה המאוחרת?
ש: כן.
ת: ב-2017, את מתכוונת. אני חושב שכל הפעילויות, אולי למעט אחת, הן היו פעילויות,
ש: מוגנות כאילו.
ת: כן, זה היה הרצון שלה ללמוד תואר במשפטים, ללכת בשני אוטובוסים לאוניברסיטה לבד, לא האומו שלי.
כב' השופטת: רגע, לא הבנתי, המוסד לביטוח לאומי, הוא זה שיש לו תכניות מוגנות כאלו, שיוזם את זה?
עו"ד אופיר: כן.
ת: כן, יש לו כל מיני תכניות.
ש: סל שיקום.
ת: יש לו, כן. היא עשתה המון דברים. היא עבדה בוגן, היא עבדה בעבודה, היא נסעה לבד.
כב' השופטת: בוגן היא עבדה או התנדבה?
ת: בוגן היא התנדבה..."
130. תפקוד המנוחה המתואר כאמור על ידי האח, נעשה ברובו למעלה מעשור לאחר כתיבת הצוואה, סביב שנת 2017, כאשר ממילא אין בו כדי להעיד על החלמתה. מעיון בבקשת הארכה להמשך זכאות תעסוקה במפעל מוגן, שצרף האח בעמוד האחרון לנספח כט' לתצהיר עדותו הראשי, עולה כי בד בבד עם דיווח ולפיו "XXX עובדת במת"ש מזה כשנה... עושה חיל... בתוכנית שיקום הנוכחית החלה ללמוד באוניברסיטה בע"מ ... בנוסף התחילה להתנדב בוגן ילדים...", קיים באותו המסמך גם דיווח ולפיו: "XXX מטופלת ברמת חן מצבה הנפשי מאוד עדין ושברירי, מחלתה מתאפיינת בתנודות קיצוניות, כפי שציינתי ברקע אישפוזים רבים האחרון היה לפני מספר שבועות. הייתה במצב דיכאוני במשך שבועות עד לאשפוז. ... מנהלת את מחלתה באופן חלקי...".
מסיכום ביקור במרפאה לבריאות הנפש ברמת חן, מיום 25/6/2017, עולה כי: "מרגישה טוב. מטופחת. תפקוד בעלייה. מביעה געגועים לרופא (XXX) איתו היא מתקשרת דרך שירים והרדיו"- ההדגשה לא במקור.
מסיכום ביקור מיום 10/9/2017 במרפאה לבריאות הנפש ברמת עולה כי: "לאחר מפגש עם רופאה האישי ובקשה להעלות מינון תרופה מסוים. עדיין מתלוננת על התגברות הבכי ועייפות... בוכה כשמדברת על הקשר הלא ממומש עם ד"ר XXX, מתגעגעת אליו, מחכה לאהבתו ולכך שיצור עמה קשר. במקביל עובדת במת"ש בסדנת חשמל ... עובדת בחנות הבגדים שם, פעם בשבוע ותתחיל להשתתף בקורס מבוא למשפט דרך האוניברסיטה בע"מ..."

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

עולה בבירור מדיווחים אלו, כי גם בתקופות בהן המנוחה תפקדה ברמה כזו או אחרת ואף באופן משביע רצון ובתפקוד "בעלייה", היה זה **במסגרת מוגנת** של וועדת השיקום, בלימודים ייעודיים למתמודדי נפש ובעבודות ייעודיות בלבד, כל זאת לצד תנודתיות קיצונית של מחלתה ומחשבות שווא בעיקר סביב מושא אהבתה – אחד הרופאים שטיפל בה.

131. הד"ר טדג'ר עצמה, אשר על עדותה מסתמך האח, שבה והסבירה לגבי תפקודה של המנוחה בתקופות בהן היו רמיסיות של התסמינים הפסיכויטיים והמאניים, כי אין המדובר בתפקוד לו טוען האח "ככל האדם", אלא תפקוד ברמה מסויימת, בעזרת סומך שיכוון אותה, יעשה דברים יחד איתה ויתן לה כלים לתפקד. מפי ד"ר טדג'ר:

"...אם בן אדם מגיע לרמיסיות, דווקא במקרה הספציפי והיא לא פסיכומית והיא לא דיכאונית, היא יכולה לתפקד בקהילה באיזושהי רמה.

ש. באיזו רמה?

ת. היה לה סומך.

ש. אוקי הסומך ניתן לה כי היא לא מסוגלת לתפקד בעצמה, נכון? כי היא זקוקה לעזרה?

ת. לא עזרה, ביחד, זה לא במקום. עזרה זה לא מביטוח לאומי שמישהו בא ומנקה לך את הבית, הוא נותן לך כלים, בן אדם שהיה מאושפז תקופה ממושכת. או בגלל המחלה יש לה מן קצת ירידה בתפקוד. להיות איתו לעזור לו, לתת לו כלים לתפקד" (עמ' 215, ש' 25 – עמ' 216, ש' 3).

132. האח מוסיף ומצרף אין ספור אסמכתאות שונות המצביעות לטעמו על תפקוד נורמטיבי של המנוחה, וזאת במסגרת **נספח כט'** לתצהיר עדותו הראשית. אולם, דווקא מאסופת מסמכים זו, ניתן ללמוד כי המנוחה לא שבה לתפקוד רגיל אף בתקופות בהן תפקדה באופן המיטבי היחסי לה. מהתיעוד המובא בנספח זה, עולה כי:

- בד בבד עם תפקוד "עצמאי", היא סובלת מבעיות שינה, "זקוקה למסגרת תעסוקתית כלשהי, עזרה ותמיכה ביצירת קשרים חברתיים...סומכת שתוכל לעודד אותה..." (מסמך מיום 10/12/15).
- ממסמך סיכום פסיכוסוציאלי סל שיקום מיום 28/12/15 עולה כי המנוחה "מתקשה לזכור תאריכים ומשך זמני עבודה.... בשנים האחרונות- מכבסה שנרכשה על ידי אחיה, התקשתה לבצע בה פעולות רב שלביות. היא מדווחת שישנה ירידה בקוגניציה וביכולת המוטורית..." (צורף לנספח ל' לתע"ר התובע)

- בד בבד עם דיווח כי המנוחה "מתמידה בעבודתה במח"ש", היא מתעקשת להתנדב במרפאת ילדים "איפה שעובד הרופא מושא אהבתה... הבהרתי לה את הבעייתיות והסיכויים הקלושים שזה יתאפשר. מתעקשת שנדבר עם הרופא.. לביתיים מילאנו טפסים בבקשה לסומכת". (מסמך מיום 19/6/16).

- בדיווח מיום 27/6/16, נרשם כי: "שוב מגיעה ללא תור, מבקשת לבדוק האם דיברתי עם הרופא מבאר שבע, אני מנסה להסביר לה שלא ניתן להתנדב בביה"ח ואת המורכבות והבעייתיות, אך היא ממשיכה לבקש שאדבר עם הרופא".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

1
2 - מדיווח מיום 5/12/16 עולה כי לצד העובדה "שמורגשת הטבה במצבה הנפשי... מתחילה קורס
3 רפואה...", היא עדיין "מוצאת דרכים "לדבר ולתקשר" עם ד"ר XXX" (הרופא בו היא מאוהבת
4 שנים ארוכות).

5 - מדיווח אודות ביקור באברבנאל מיום 12/2/17, עולה כי: "הגיעה לאישפוז "להתחזק" לאחר
6 ניסיון אובדני ע"י בליעת 15 כדורי אטומין... התגעגעה לרופא שהיא מאוהבת בו כבר שנים...בתוכן
7 מחשבות שווא ארומוניות כלפי רופא שטיפל בה בעבר... אמרה כי הוא מדבר איתה בראש
8 ולפעמים הוא קנאי ומגיע לה עונש... המטופלת באי שקט פסיכומטרי רב..."

9 - מאשפוז זה שוחררה המנוחה, הגם "שעדיין עם מחשבות פסיכומטיות כלפי ד"ר
10 XXX". (ר' דיווח מיום 19/2/17).

11 - בטופס הערכה שנתי ממת"ש- מרכזי תעסוקה שיקומיים), מיום 27/3/17 מדווח כי אכן
12 המנוחה מגיעה באופן "עצמאי" ומתפקדת מבחינה תעסוקתית ברמה גבוהה, אך לצד זאת
13 "נכון להיום מצבה הנפשי מאוד לא יציב מחסירה המון כי לא מרגישה טוב".

14
15 133. כפי שהודגם לעיל, מתוך המסמכים שבחר האח לצרף, הרי לא זו בלבד שהמדובר באסופת
16 מסמכים המתוארכים למעלה מעשור לאחר עריכת הצוואה, אלא שאף הם מלמדים, כי גם
17 בתקופות בהם היה תפקודה של המנוחה עצמאי לכאורה וברמה גבוהה במישורים מסוימים,
18 עדיין היא סבלה ממצב נפשי לא יציב, ממחשבות שווא, מליקוי בשיפוט (מגיעה ללא תורים,
19 מתעקשת להתנדב בבית חולים הגם שבמצבה אינה יכולה לעשות כן, מנהלת קשר אהבה דמיוני
20 עם רופא שטיפל בה בעבר) ומהתנודתיות המתוארת בחוות דעתו של המומחה. כמו כן, בשל
21 הקשיים בתפקודה – היתה זקוקה המנוחה לליווי של סומכת.

סיכום לעניין הרמה התפקודית של המנוחה

22
23 134. נוכח כל האמור לעיל, אני קובעת כי האח לא הצליח לסתור את קביעותיו של המומחה בדבר
24 מהלך המחלה והסבירות הגבוהה לפגיעה התפקודית של המנוחה, שהיתה פועל יוצא ממשך
25 המחלה, מחומרתה ומהאשפוזים הממושכים שקדמו לעריכת הצוואה, לרבות זה שהסתיים
26 כחודשיים קודם לכן.

27
28
29 הגם שיתכן כי בעת עריכת הצוואה היתה רמיסיה בתסמינים הפסיכויטיים, ניכר כי תפקודה של
30 המנוחה לא היה נורמטיבי או תקין וכאמור- היתה זקוקה לעזרה של סומך, לתמיכה, להכוונה
31 לעבודות מוגנות, למעקבים תכופים-אשר לא בכלול נטלה חלק ואשר באלו שכן נטלה בהם חלק-
32 עולה בבירור שבריריותה הנפשית- כל זאת בהתאמה לחוות דעתו של המומחה.

33
34 בל נשכח, את התנהלות המנוחה בבר המצווה של הבן, המעידה על ליקוי בתפקוד ובשיפוט,
35 כחודש או פחות מכך בלבד לפני עריכת הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

העדים לצוואה

135. עוה"ד XXX, שהיה עד לצוואה ולצוואותיה הקודמות של המנוחה, ואף הכיר את המנוחה לפי עדות התובע, נפטר לפני מספר שנים (עמ' 248, ש' 24-26).

136. התובע הזמין את מזכירתו של עוה"ד XXX להעיד (עמ' 246, ש' 30-31).

137. אומנם, המזכירה הסבירה שכאשר לעוה"ד היה חשד, כמו למשל מקרה של אדם מאוד מבוגר, הוא היה מבקש תעודת רופא (עמ' 248, ש' 11-21).

138. עם זאת למעט פרטים על אופן עבודתו של עוה"ד XXX באופן כללי, לא זכרה המזכירה את המנוחה ולא ידעה להשיב על נסיבות המקרה הספציפי: מי הגיע עם המנוחה, מי שילם עבור הצוואה (עמ' 248, ש' 6-10).

139. כשנשאלה כיצד ידעה שהמנוחה הבינה את הצוואה הסבירה כי עוה"ד היה מקריא את הצוואה ושואל האם הובנה למצווה ואז היו חותמים כולם (עמ' 247, ש' 22-34). המזכירה לא שוחחה עם המצווים בעצמה (עמ' 248, ש' 1-5).

140. באופן כללי, כנוהל עבודה, הייתה מעורבת בשלב החתימה על הצוואה. במעמד זה נכחו המצווה, עוה"ד והמזכירה (עמ' 246, ש' 32 - עמ' 247, ש' 6; עמ' 247, ש' 16-21).

141. עוה"ד היה גם נוטריון וכאשר התבקש ערך גם צוואות נוטריוניות (עמ' 247, ש' 7-11). אולם, המזכירה לא ידעה להסביר מדוע במקרה הזה לא נערכה צוואה נוטריונית וגם לא ידעה לומר האם התבקשה תעודת רופא על ידי עוה"ד במקרה הזה (עמ' 247, ש' 11-15).

142. לאור כל האמור לעיל, אין ליתן לעדות המזכירה משקל משמעותי בבחינת כשרותה המשפטית של המנוחה המועד הרלוונטי.

143. שוב יודגש, כי לא ניתן להתעלם מן העובדה שדווקא לאור מצבה הרפואי המוכח, הידוע והמתועד של המנוחה, היה ראוי לערוך מסמך רפואי מסודר הכולל את כל המבדקים הנדרשים לשם בחינת כושרה על המנוחה לערוך צוואה במועד עריכתה. למרות זאת, לא נערכה חוות דעת או תעודת רופא, עובר לחתימת הצוואה, ובנסיבותיו המיוחדות של מקרה זה- מדובר לטעמי בראיה התומכת בקבלת ההתנגדות לצוואה.

הגינה של הצוואה

144. התובע הקדיש מקום רב בהליך לנושא "הגינה הפנימי" של הצוואה, ככזה אשר משקף את אכזבתה של המנוחה מיחסו של הבן כלפיה. הגינה הפנימי של צוואה עשוי להיות רלבנטי, אך מדובר בשיקול שיש להתייחס אליו בזהירות. החופש לצוות, ושלא לצוות, טומן בחובו את ההנחה שמנוח רשאי לערוך צוואה לטובת מי שחפצה נפשו, מבלי שנימוקיו לכך יכרסמו בתוקפה של הצוואה. לפיכך, רק במקרה בו מתחוויר שהוראות צוואה אינן מתיישבות בעליל עם נסיבות

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

- 1 המקרה, יכולה עובדה זו לשמש ראיה תומכת לעמדתו של אחד הצדדים.
- 2 145. במקרה דנן, הדרת הבן דורשת הסבר כלשהו, וההסבר שניתן על ידי התובע הינו הסבר אפשרי, הגם שאינו מתיישב עם היותו של הבן ילד קטין במועד עריכת כל אחת מהצוואות. ברם, לעובדה
- 3 זו אין משקל ראיתי משמעותי, שכן בה במידה שהסבריו של התובע הינם בעלי היתכנות, מאוד
- 4 יתכן שהוראת הורשה לטובתו היא תולדה של מחלת המנוחה. בלשון אחרת- קיומו של הסבר
- 5 אפשרי להדרת הנתבע רחוקה מאוד מלהוות משקל של ממש כנגד חוות הדעת.
- 6 146. למעלה מן הצורך, אבהיר כי הרושם העולה מן הראיות הוא שהמנוחה היתה נתונה למחשבות
- 7 סוערות ומתחלפות, לעתים בטווח של ימים, כעולה מדפי התפילה אותם בחר התובע לצרף.
- 8 יתירה מזו, עמדתה של המנוחה כלפי בנה היתה רחוקה מלהיות חד-משמעית, כפי שמנסה התובע
- 9 לטעון. ישנן ראיות לא מעטות אודות הקשר הרגשי שחשה המנוחה כלפי בנה ועל כך גם העידה
- 10 בת דודתה הגב' XXX, שהתגוררה עם המנוחה מאז שחרורה מביה"ח בשנת 2005, בעדותה
- 11 בביהמ"ש ביום 2/2/2020 :
- 12
- 13 ש: עכשיו, XXX היתה מדברת הרבה מדברת על הבן שלה.
- 14 ח: כן.
- 15 ש: היתה אוהבת אותו.
- 16 ח: בטח.
- 17 ש: מתגעגעת אליו.
- 18 ח: כן.
- 19 147. גם התנהלותה של המנוחה בבר המצווה של הבן, כמתואר מפי האח והבן בעצמם, מעידה על
- 20 רצונה של המנוחה להיות בקרבתו של הבן (כחודש טרם עריכת הצוואה), אולם בשל ליקוי
- 21 בשיפוט- ניסיונה להתקרב אליו דווקא בעזרת הגברים תוך כדי העלייה לתורה נתקל בהתנגדות
- 22 באי-בית הכנסת.
- 23 148. משכך, לאור מחלתה של המנוחה, יש לקחת בערבון מוגבל את התנהלותה לכאן או לכאן.
- 24 149. ככל שהיה ממש בטענות התובע באשר לנימוק לעריכת הצוואה, ובשים לב לכך שמדובר בצוואה
- 25 שמדירה בן יחיד, ניתן היה לצפות שהנמקה זו הנוגעת להדרתו של הבן תופיע בצוואה. אמת,
- 26 אין חובה לנמק צוואה, אך היעדר ההנמקה במקרה זה מחלישה את טענות התובע באשר לאותו
- 27 "הגיון פנימי" המצוי בה לשיטתו.
- 28 150. זאת ועוד, התובע צרף לתצהיר עדותו הראשית את צוואותיה הקודמות של המנוחה, מיום
- 29 12/3/2002 ומיום 29/12/03, כאשר עיון בהן מלמד כי הן זהות במהותן האחת לשנייה ושתייהן-
- 30 לצוואה-נשוא פסק דין זה, כל זאת מבלי כל הסבר המניח את הדעת- בדבר ההיגיון העומד
- 31 מאחורי עריכת 3 צוואות זהות, בהפרש של שנה ומחצה האחת מהשנייה, כאשר מחד- כל צוואה
- 32 מבטלת את קודמתה ומאידך- כל צוואה חוזרת על האמור בקודמתה.
- 33

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

151. כאשר נשאל האח בחקירתו מדוע המנוחה בכלל ערכה צוואה נוכח גילה הצעיר, הסביר האח כי אדם הולך לעשות צוואה כאשר הוא "מתכנן לעשות משהו". ר' בשורה 13 בעמ' 188 לפרוטוקול מיום 28/11/2019: "אין גיל לעשות צוואה. צוואה עושים כשחושבים לעשות משהו". על רקע ניסיונותיה האובדניים של המנוחה, אשר חלקם הובילו גם לאשפוזים, סמיכות עריכתה של הצוואה לאירוע בר המצווה המטלטל (כמו גם סמיכות עריכת הצוואות הקודמות לאירועים הקשורים להוצאת הבן מחזקתה של המנוחה), קביעותיו של המומחה שלא נסתרו אלא חוזקו בראיות השונות כמפורט לעיל ועדותו זו של האח, ניתן לטעת ספק גדול מאוד בקיומו של הגיון מושכל ובריא מאחורי צוואותיה של המנוחה בכלל ומאחורי הצוואה הנדונה בפרט. (ר' גם עדותו של האח בנוגע לנסיבות עריכת הצוואה הראשונה:

השופטת: אתה בעצם טוען שבעקבות זה, מה שילד בן 10 אמר, **XXX** החליטה להדיר אותו מצוואתה.

ת: בגלל היחס הזה בתחילת 2000 הדברים השתנו. הוא גם הועבר, הוא הועבר מחזקתה.

השופטת: אז אתה אומר שזה מה שגרם לה לעשות את הצוואה?
ת: ברור שזה גרם. הייתה סמיכות, את מדברת על ינואר הוא עוזב, במרץ היא עשתה את הצוואה הראשונה. {
ובהמשך עדותו של האח לגבי הצוואה הנוכחית:

ת: אני מאמין שאם **XXX** היה אצלה, היא לא הייתה עושה את הצוואה הזו.
...
ת: אם **XXX** היה בחזקתה, היא לא הייתה כותבת את הצוואה. זה מה שאני מאמין.

152. על התנודתיות הקיצוני ביחסה של המנוחה כלפי הבן, ניתן גם ללמוד מדפי התפילה שצורפו על ידי האח כנספח כ-1 לתצהיר עדותו הראשית, בהם כותבת המנוחה לגבי הבן בהיותו ילד בן 9 בלבד:

ביום 3/10/01: "ש**XXX** יהיה בריא ושלא יקחו לי אותו..."

ביום 4/11/01: "ראיתי איזה מן טיפוס הוא ואינני רוצה שום קשר איתו..."

ביום 5/11/01: "מצבי הנפשי לא טוב. ...אני שוטה המון, לא יכולה להחרכו עצובה... עכשיו- **XXX** הוא ילד כפוי טובה, אלים, שקרן, מוסת ונקמן. אני לא מאמינה שהוא הילד שלי. ... הרחק אותו אלוהי מאתנו לפני שיביא אסון..."

ביום 8/11/01: "עשה אלוהי שלא יקחו את אייל ממני לפנימיה..."

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ביום 12/11/01: "עשה אלוהים שלא יקחו לי אותו לפנימיה..."

כאמור- המדובר "בדפי תפילה" נבחרים בלבד, שצורפו על ידי האח, אשר כבר מהם ניתן ללמוד עד כמה מצבה של המנוחה היה תנודתי וקיצוני: בטווח של 9 ימים בלבד היא מביעה את אהבתה ודאגתה לבנה ולבל ייקחו אותו ממנה לפנימייה, כאשר כמעט בו זמנית היא מייחלת כי ירחיקו אותו ממנה.

תנודתיות זו, תואמת את הסבריו של המומחה, בדבר הצורך לבחון את מהלך המחלה ממנה סבלה המנוחה, לאורך ימים ושנים, כאשר אין ליום ספציפי אחד כזה או אחר, היכולת להעיד על מהלך המחלה כולו.

153. בהינתן כל האמור- לא ניתן לייחס משקל רב לטענות הנוגעות להגיונה של הצוואה.

מהימנות

154. חלקים נרחבים מחקירת הנתבע, הוקדשו לקעקוע מהימנותו. דא עקא, גם אילו קיבלתי את טענות התובע בעניין זה, אין לכך נפקות של ממש בנוגע לשתי השאלות המרכזיות: האם המנוחה ידעה להבחין בטיבה של צוואה והאם הצוואה נערכה תחת השפעה בלתי הוגנת.

155. הסוגיה הראשונה מוכרעת לא לפי מהימנות הנתבע אלא לפי מצבה הרפואי של המנוחה. הסוגיה השנייה מוכרעת בעיקר לפי השאלה האם היתה תלות מקיפה ויסודית של המנוחה בתובע. העובדות שנטענו על ידי הנתבע בעניין זה אינן מרכזיות, ולכן העיסוק במהימנותו או אי מהימנותו לא מעלה ולא מוריד. הכרעה בעניין השפעה בלתי הוגנת נופלת דווקא בשים לב לטענות התובע ומהימנותן לראיות אחרות המצביעות על טיב הקשר וקיומה או אי-קיומה של תלות כאמור.

156. למעלה מן הצורך, אבהיר כי הצדדים שניהם כשלו במהימנותם, במידה זו או אחרת. אולם, לאחר עשרות שעות דיונים והתרשמות ישירה הן מהאח והן מהבן, אני סבורה כי כשל כזה או אחר בתיאור מדויק של העובדות- נשוא חייה של המנוחה עשוי לנבוע במקרה זה מתפיסתו של כל אחד מהצדדים את המנוחה, בהתאם לגילו, ליחסיו עמה וגם בהתאם להגנות שהיה עליו לסגל לעצמו על מנת לשרוד בצורה מיטבית את הקשר בינו לבין המנוחה.

157. למען הסר ספק, והגם שהאח טוען נחרצות כי הבן זייף את תאריך מסמך הפנייה לאשפוז האחרון שקדם לעריכת הצוואה, כאילו הוא חל לאחר עריכת הצוואה, אין בידי לקבל טענה זו. אכן מאן דהוא סימן את התאריך באופן שגוי, אולם מקובלת עליי עדותו של הבן בעניין זה, כי הדבר לא נעשה על ידו וכי כך הגיע המסמך גם אליו בין יתר אסופת המסמכים. האח הגיש תלונה בעניין זה למשטרת ישראל וממילא לא הציג לביהמ"ש אסמכתא המעידה על ממצא

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

משטרתי כלשהו בעניין.

סיכום לעניין היעדר כושרה של המנוחה לערוך צוואה

158. מן המקובץ עולה שמסקנות המומחה לא נסתרו, והן זוכות לחיזוק בראיות באשר להתנהלות המנוחה בפועל בזמן אמת, לרבות במסמכים ועדויות- בכללן העדויות אודות התנהלות המנוחה בבר המצווה של הבן.

159. לפיכך, אני קובעת שהמנוחה לא ידעה להבחין בטיב הצוואה.

השפעה בלתי הוגנת

160. בסעיף 30(א) לחוק הירושה נקבע כי "הוראות צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית - בטלה".

161. בבסיס סעיף זה עומד הרציונל לפיו על הצוואה לשקף את רצונו החופשי של המצווה, וצוואה שנעשתה בגלל השפעה בלתי הוגנת, כמו מחמת אונס, איום, תחבולה או תרמית, אינה משקפת את הרצון האמיתי של המצווה, ולכן הצוואה בטלה.

162. בפסיקה נקבעו מבחני עזר לבחינת קיומה של השפעה בלתי הוגנת ואלה המבחנים:

(א) **מבחן התלות והעצמאות** - האם המצווה היה אדם עצמאי בתקופה הרלוונטית, מבחינה פיזית ומבחינה השכלית - הכרתית, כאשר תלות פיזית אינה עדות מספקת לתלות בזולת.

(ב) **מבחן התלות והסיוע** - במקום שבו המצווה לא היה עצמאי ונזקק לסיוע הזולת, יש לבחון את טיב הסיוע, היקפו ומידת התלות במי שהעניק לו אותו.

(ג) **מבחן הקשר עם בני אדם אחרים** - בידודו של המצווה וניתוקו מאחרים מגבירים את התלות שלו בנהנה.

(ד) **מבחן נסיבות עריכת הצוואה** - מעורבות הנהנה בעריכת הצוואה, אף אם אינה עולה לכדי מעורבות לפי סעיף 35 לחוק הירושה.

(דנ"א 1516/95 מרום נ' היועמ"ש, פ"ד נב(2) 813 (1998) (להלן-"דנ"א מרום")).

163. עוד יש להביא את פסק דינו של כבוד השופט נ' הנדל בבע"מ 4459/14 פלונית נ' פלונית (2015) (לעיל ולהלן-"הלכת החוטים השזורים") שעסק באם שזיכתה בצוואתה בכל רכושה את הבת תוך שהיא מדירה מן הצוואה את הבן. בית המשפט העליון, שאישר את נקודת המבט של בית המשפט המחוזי - בחינה של סוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת כמכלול - הוסיף:

"... עדיין, חוטים שונים של עילות שונות - הגם שלא היה בכוחם לבסס עילה עצמאית - יכולים להישזר יחד לרבדים המחזקים ומבססים את מסקנת בית המשפט המחוזי. ההשפעה הבלתי הוגנת העולה עד כדי שלילת הבחירה החופשית של המצווה הינה מבחן דינאמי ורחב כקשת החיים".

164. נפנה אפוא אל נסיבות המקרה דנן, בשים לב להלכת החוטים השזורים ולארבעת מבחני העזר שנזכרו.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

165. אשר למבחן העצמאות לעומת התלות- לכאורה קיימות במקרה הנדון ראיות רבות, בדבר עצמאותה של המנוחה, במידה כזו או אחרת למשך תקופות רבות בחייה, אולם על פי מרבית המסמכים שצורפו על ידי האח לתיק, עולה כי היא היתה זקוקה לסומכת ו/או מלווה כזה או אחר כאשר גם בתקופות בהן הצליחה לצאת למשך מספר שעות ביום לעבוד, היא נתקלה בקשיים כאלו ואחרים והיתה זקוקה לתמיכה. את תלותה של המנוחה לא ניתן לנתק מעצם המחלה ממנה סבלה. כמפורט וכמודגם היטב לעיל, יכולה היתה המנוחה לתפקד לתקופות ממושכות בפעולות מסוימות באופן עצמאי, בעיקר פעולות פיזיות ועבודות שאינן מורכבות.
- אולם, כושרה לעשות את אלו היה תלוי לחלוטין בגורם חיצוני והוא התרופות הפסיכיאטריות, שהיה עליה ליטול כל חייה כמו גם תסמיני המחלה השונים, שהופיעו בעוצמות משתנות, לאורך חייה ופגמו ברמות כאלה ואחרות בתפקודה. גורמים חיצוניים משמעותיים אלו למעשה שוללים את עצמאותה המוחלטת של המנוחה.
166. אשר לנסיבות עריכת הצוואה – לא נמצא בחומר הראיות או בחקירות הצדדים דבר שישפוך אור בנושא זה. כאמור, עוה"ד מוסרי נפטר ומזכירתו טוענת, כי אינה זוכרת את המקרה ואת המנוחה.
167. אשר לקשריה של המנוחה עם אחרים, עולה מחומר הראיות, כי למנוחה היו קשיים ביצירת קשרים בינאישיים וכי עמדה בקשר אישי בעיקר עם בני המשפחה הקרובים ביותר- האח, אשתו לשעבר, בנותיו, אמה כאשר היתה בחיים, הבן עצמו- בתקופות ששהה במחיצתה כילד ועם בת דודתה XXX- עמה גם התגוררה שנים רבות. מדפי התפילה שלה (צורפו כנספח כ1 לתצהיר התובע) עולה תקוותה הברורה של המנוחה "שאני אהיה מקובלת בחברה ושנאנשים יקבלו אותי. עשה אלוהי שנאנשים ירצו לשבת לידי באומבוס ושלא ימנעו מזה". המנוחה לא היתה מבודדת, השתלבה בעבודות במסגרת מת"ש, עמדה בקשר עם רופאים, עובדים סוציאליים, אחים ואחיות ועוד. אולם, שוב- עקב מחלתה והקשיים ביצירת קשרים בינאישיים, לא ניתן באמת לייחס למנוחה קשר פתוח וקרוב עם איש פרט לאחיה.
168. אשר למבחן התלות – מכלל הראיות המצויות בתיק, עולה כי עם השנים הלכה והתהדקה התלות בין המנוחה לבין האח. אין המדובר בתלות לעשיית פעולות יום יומיות, אלא בתלות נפשית בעיקרה, לצד תלות פיזית ברמה כזו או אחרת. גם נושא זה יש לבחון באספקלריה של "הגולגולת הדקה" שלא לומר "הדקיקה" של המנוחה, נוכח מחלתה. בשל מחלתה, לא ניתן להסתפק בבחינה אובייקטיבית של ניתוק מאחרים ותלות בנהנה על פי הצוואה, אלא יש לבחון באופן סובייקטיבי, על פי תפיסתה של המנוחה עצמה את קשריה עם האח- האם הרגישה תלויה בו.
169. מחומר הראיות עולה כי המנוחה חשה שהיא תלויה באחיה כמעט בכל וכי בלעדיו היא אבודה, בין שהיה לכך קשר מדויק למציאות ובין שלא. זאת ועוד, בדיווחים רפואיים שונים, נכתב אודות תחושות אשם קשות שחשה המנוחה כלפי האח.
170. בדף התפילה מיום 13/9/01, כתבה המנוחה: "אחי זה האדם שאני הכי אוהבת בעולם הזה ובלעדיו אני אבודה...". בדף התפילה מיום 16/9/01: "אחי הגיע ברוך השם ואיתו כל השמחה". בדף התפילה מיום 5/11/01: "הוא עשה לי את הבית הוא עשה לי את העסק, הוא עזר כשXXX חזר אליי...".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

171. האח צרף כנספח כב' לתצהיר עדותו הראשית שלל מסרונים והודעות ביישומון ווטסאפ, בינו לבין המנוחה, במטרה להצביע על הקשר ההדוק בין השניים. אכן עולה מחלופת תכתובות אלו כי הקשר בין השניים, היה קרוב אוהב וחם, אולם בד בבד, עולה מהן גם תלות של המנוחה באח, אפילו בפעולות פשוטות ויומיומיות, כגון- הצורך בתזכורת האח לגבי זמני קביעת תורים רפואיים, לגבי שעת הגעת האוטובוס, הסעתה על ידי האח למקומות שונים, הצורך של המנוחה בסיועו של האח על מנת לרכוש עבודה ספר קריאה, על מנת לרכוש עבודה מילון, על מנת לסייע לה בתפעול הטלפון הסלולארי, על מנת לתווך עבודה את התקשורת מול וועד הבית ועוד:

" 4/6/17

האח: יש לך תור ב19.6.2017 בשעה 8.39

המנוחה: בסדר גמור אתה מקפיץ אותי

האח: כן"

"8/6/2017

האח: לגבי השניים יום שני ה 19 לחודש בשעה 10.00

אין צורך לדבר עם דורית ביררתי לגבי התור כבר"

11/6/2017

המנוחה: נו מה עם המילון שלי?

האח: יום שלישי אני מגיע אליך ונסדר מילון

המנוחה: אני זקוקה לו נואשות

12/6/2017

המנוחה: ותרא לי איך מתרגמים ואיך מוצאים הודעה קולית בסדר?

12/9/2017

המנוחה: אני בדרך הביתה מחכה לאוטובוס

האח: יופי

המנוחה: תגיד לי בבקשה מתי הוא צריך להגיע

...

האח: אני בודק

11.30

...

המנוחה: הוא כרגע הגיעה אבל הוא ברח לי

האח: איך ברח?

המנוחה: תגיד לי בבקשה מתי האוטו הבא

האח: 12:00

...

האח: מה עם הטלפון של ועד הבית

המנוחה: אם

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

אמרתי לה שתתקשר אליך

האח: תביאי את המלפון שלה

אני אתקשר אליה

18/2/2017

המנוחה: בגלל זה ביקשתי ממך שתקנה לי את הספר גיבור כי יש הרבה פרסומת עליו

האח: אני קונה לך

: 16/7/2017

"המנוחה: יש לחברה שלי יום הולדת ואני. רוצה לקנות לה מתנה. תביאי אותי למקום בו אני אוכל לקנות

לה ארוך כסף בבקשה אתה מסכים?

האח: כן."

21/8/2017

המנוחה: מחר יש לי קורס לפסיכולוגיה עד שבע וחצי

האח: טוב

המנוחה: תבוא לקחת אותי?

האח: כן

22/8/2017

באיצנדרולה תיקטקתי עבודה אתה בא לקחת אותי?

7/8/2017

המנוחה: **what's up** שלי לא פועל

האח: אני יסביר לך בערב."

172. אין ספק, כי ניתן להעריך את פועלו של האח למען המנוחה ואת הסבלנות בה התנהל מולה ומול

בקשותיה כלפיו. לצד זאת, לא ניתן להתעלם מכך כי מערכת היחסים בין השניים אופיינה

בתחושה סובייקטיבית של המנוחה, ולפיה גם בפעולות פשוטות ביותר היא זקוקה לתמיכתו של

האח, להסבריו, לסיוע בהסעתה למקומות שונים ולתיווך שלו.

173. כאמור בדפי התפילה הנ"ל, גם מהבחינה הכלכלית הרגישה המנוחה שהיא תלויה באחיה

ומעדותו של האח עולה כי אכן התנהל כלכלית ועסקית על שם המנוחה, כשהוא המוציא והמביא,

המחליט עבורה, זה "המעניק" לה כספים והמחליט מתי וכיצד לקחת אותם חזרה.

174. בקדם המשפט מיום 18/12/18 העיד האח: " קנתה דירה בכסף ב- 140 אלף דולר דירה ראשונה,

ופתיחת עסק בחמישים אלף דולר. קרוב למאתיים אלף דולר קיבלה ממני. וזו הצוואה הראשונה משנת

2002 שדובר על הדירה ועל העסק. ". משמע- האח נתן כספים לרכישת דירה ולרכישת עסק על

שמה ואף ידע על צוואה שערכה המנוחה להבטחת "החזר השקעות אלו" לטובת האח.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

בהמשך אותו קדם המשפט, העיד האח כי ברבות הימים כבר "לקח" חזרה את הכספים שהשקיע: "רשמתי על שמי הערת אזהרה בהתאם לתצהיר אחד. אם אני לא מועה, רשמתי גם משכון על הציוד של העסק עד לסך של 50 אלף דולר. ...הערת האזהרה היתה רשומה על דירה קודמת ברח' XXX תל אביב, שנמכרה בשנת 2013 ומכספי התמורה לקחתי חזרה את ההלוואה. ...העסק נמכר ונסגר סביב 2010 וגם את ההלוואה של 50 אלף דולר כבר קיבלתי חזרה. "

בחקירתו מיום 28/11/19, העיד האח:

ש: כשהיא מכרה את הדירה, לאן הלך הכסף?
 ת: אלי, כל התמורה הלכה אלי.
 ש: כל התמורה.
 ת: גם שילמתי את כל המשכנתא. אין יותר פשוט מלקבל את התמורה ששילמתי. למה שאני אפסיד כסף?
 ש: ואיך היא הייתה אמורה להחזיר לך, אם לא למכור?
 ת: לא, לא דיברנו על זה.
 ש: אבל בכל זאת החתמת אותה על מסמכים.
 ת: עורך הדין ביקש. אם לא היה מבקש, לא היה לי גם את זה. והייתה גם הערת אזהרה, שגם הוא ביקש.

175. בקדם המשפט מיום 18/12/18 התברר כי גם לאחר פטירתה, האח כבר נהג בדירת המנוחה כמנהג בעלים והגם שהצוואה טרם קוימה, ערך בה שיפוץ נרחב והשכיר אותה בתמורה ל-4,400 ₪ מבלי לקבל את רשותו של ביהמ"ש (ר' פרוטוקול הדיון והחלטתי במסגרתו). גם התנהלות זו, מעידה לטעמי על המשך טבעי של שליטתו הכספית האוטומטית והבלעדית של האח בנכסי המנוחה.

176. זאת ועוד, מכלל החומר הרפואי שהוגש לתיק, עולה בבירור כי לאורך כל השנים, היה האח – איש הקשר העיקרי ולמשך תקופות ארוכות – הבלעדי בכל ענייניה של המנוחה. האח הוא שהביא את המנוחה לרוב האשפוזים, שחרר אותה מרוב האשפוזים, קיבל לידי מכתבים מאת הגורמים המטפלים ועוד.

177. גם דר' טדג'ר הפסיכיאטרית שטיפלה במנוחה, באשפוז הממושך שקדם לעריכת הצוואה והובאה לעדות מטעמו של האח, העידה כי האח "הוא היה האיש קשר היחיד שאני זוכרת שהיה בא לבקר" (עמ' 204, ש' 6-8; ראו גם עמ' 218, ש' 4-17).

178. הבן שלל את הטענה כי היה בנתק מאמו. אולם, הסביר כי מפאת גילו הצעיר ומצבו הכלכלי לא היה מסוגל להביא את אמו לביה"ח כשנזקקה לאשפוז וגם לא לקחת אותה כשהשתחררה או לחופשות. לכן התובע הוא שמופיע כאיש הקשר העיקרי במסמכים הרפואיים (ר' בפרוטוקול-עמ' 44, ש' 5 – עמ' 49, ש' 24).

179. במהותם של דברים, התנהל האח כמעין אפוטרופוס על המנוחה, הן מהבחינה הרכושית והן מהבחינה הפיזית.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 18-09-3612 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

משמע- המנוחה לא היתה תלויה באח בכל פעולה פשוטה יומיומית, אולם לצרכים רפואיים ופיזיים מהותיים, היא היתה תלויה בו כמעט לחלוטין, הן מהבחינה האובייקטיבית והן מהבחינה הסובייקטיבית.

180. אשר לטענת האח, לפיה המנוחה לא נזקקה לאפוטרופוס- הדברים אינם מדויקים. נושא מינוי האפוטרופוס למנוחה עלה בפועל, כעולה לדוגמא מסיכום רפואי ממרפאת מבוגרים דרום, נושא תאריך 27/1/2014, בו נכתב אודות שיחה טלפונית בין דר' מוגרבי פידא לבין פקידת הסעד הגב' כרמלה פרנקל: "לדבריה אינה רואה מקום על פי הדיווח שנמסר למנות כעת אפוטרופוס כיוון שאינה רואה כיצד זה יקדם את מצבה של XXX... הבעיה המרכזית הינה חוסר הגעה למעקבים ושימוש לא נכון בתרופות בשל היעדר תובנה מספק של המטופלת ובת דודתה שאינו במיזד. אפוטרופוס להערכתה אינו יכול לסייע במקרה כזה... לציין שהצעתי למשפחה מספר פעמים את האפשרות של דיור מוגן, הוסמל אך XXX מתנגדת והמשפחה לא שמחה על זה גם כן. סיכמנו שבשלב זה לא תפנה בינתיים בבקשה לאפוטרופוסות, אביא את המקרה שוב לייעוץ של ד"ר לובאד ואולי נזמן את המשפחה לשיחה בנושא". אכן, בפועל לא מונה אפוטרופוס למנוחה, מאחר שהאח שימש אפוטרופוס בפועל.

181. מהתיעוד הרפואי שצורף על ידי האח לתיק, עולה כי המנוחה פיתחה גם רגשות אשם כלפי האח וחרדה לשלומה. בסיכום אישפוז 01199/14 מיום 15/7/2014, נכתב כי המנוחה "דיווחה למטפלת האישית על תחושת אשמה כבדה שחשה- שפגעה בהוריה, אולי גם באחיה". בסיכום ביקור בב"ח אברבנאל מיום 24/3/2015, נכתב: "חלמה חלום שאחיה מת. אמורה לצאת לחופש היום בליווי אחיה עד יום רביעי... XXX מאוד סוערת, בוכה וצועקת, דואגת מאוד לאחיה. מפחדת שקרה לו משהו. התקשרנו אליו ביחד. שוחחה עימו." בסיכום ביקור מיום 28/5/2017 נכתב: "אמרה כי שומעת קולות שאומרים לה שליבו של אחיה חלש. מודאגת מאוד שמה יקרה לו משהו... מוצפת במחשבות שווא של יחס ורדיפה שומעת קול של רופא שמופלה אצלו בעבר אשר אמר לה שאחיה חול הלב ועומד למות". כמובן שלא ניתן ללמוד מתיעוד זה, בעת התפרצות תסמינים קשים של מחלתה, אודות הלך מחשבה רציונלי של המנוחה. אולם, יש בכך כדי לשפוך אור נוסף על היחסים המורכבים שבין המנוחה לבין האח.

182. הלכה למעשה, נותרה המנוחה להתגורר בקרב בני משפחתה, תחילה בסמוך לאח ולאימה ולאחר פטירת אמה ומעברו של האח להתגורר ביישוב מרוחק- יחד עם בת דודתה, XXX, כאשר היא תלויה באח, הן בחלק מהפעילות היומיומית השוטפת וודאי שבפעולות מורכבות, הנוגעות לטיפולים ולאשפוזים רפואיים והנוגעות להתנהלות כלכלית משמעותית.

183. כשנשאל הבן על מה מתבססת טענתו, כי הצוואה נכתבה תחת השפעה בלתי הוגנת השיב כי הוא מכיר את אמא שלו וכי יש מסמך שממנו עולה שהאח הפעיל עליה לחצים לחתימה על מסמך מסוים (עמ' 63, ש' 2 – עמ' 64, ש' 5).

184. מדובר במסמך שצרף הבן לתצהיר עדותו הראשית כנספח ה', מיום 12/1/2015, במסגרת מעקב רפואי של אשפוז המנוחה בבית"ח אברבנאל, בכללו תיעד הרופא המטפל את מצבה הנפשי הסוער של המנוחה, כאשר בד בבד האח מנסה להחתימה על מסמכים כאלו ואחרים.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

1 הרופא מתעד כי ניסה לשוחח על כך עם האח בטלפון, אולם האח לא היה מעוניין לשוחח על נושא
2 זה טלפונית וכי בכל מקרה הרופא יידע אותו כי המנוחה אינה כשירה לחתום על מסמכים נכון
3 לאותה העת. כך לשון הדר' ויטלי קליובקין, החתום על המסמך: " שוחחתי עם אחיה בטלפון.
4 ניסיתי להבין במה מדובר, על מה הוא רצה שXXX תחתום. הוא העדיף לא לדבר על זה בטלפון. לא
5 רצה לבוא לשיחה. אמרתי לו שמבחינתנו XXX לא כשירה לחתום על שום דבר כרגע וביקשתי ממנו
6 שיניח לה בנושא הזה ..".

7 185. אין המדובר בהוכחה, כי האח בהכרח ניסה להחתים את המנוחה בזדון על מסמכים כאלה
8 ואחרים לטובתו. אולם, ניתן ללמוד מהתנהלות מתועדת זו של האח, כי הוא לא בהכרח ערך
9 אבחנה ראויה באשר למצבה הנפשי של המנוחה וכפועל יוצא מכך באשר לתובנה שלה, לשיפוט
10 שלה ולכושרה לחתום על מסמכים משפטיים.

11 186. כאמור, אין בחומר הראיות הוכחה ברורה וחד משמעית אודות תלות מלאה יסודית ומקיפה של
12 המנוחה מבחינה אובייקטיבית באח ולטעמי האח אף לא ניסה לגרום לתלות מעין זו בזדון, תוך
13 שיתכן כי הוא באמת ובתמים האמין כי המדובר מצדו בסיוע לאחותו האהובה. עם זאת, כמפורט
14 לעיל, אין לבחון פרמטרים אלו באותה הבחינה הנעשית לגבי מנוח נורמטיבי או מנוח אשר היה
15 מוגבל פיזית בלבד, אלא לעשות שימוש בכלים התואמים את "גולגולת הדקה" של המנוחה
16 שבנדון, אשר היתה נתונה להשפעת המחלה שפגעה בנפשה, במצבה הקוגניטיבי, בתפקודה
17 ובכושר השיפוט שלה, ברמה כזו או אחרת על פני השנים.

18 187. המנוחה כאמור, כפועל יוצא ממחלתה ומרמת תפקודה, ראתה באחיה כגורם בו היא תלויה,
19 פיתחה כלפיו רגשות אשם ויצרה סביב קיומו חרדה גדולה, תוך שהיא תופסת את קיומו בחייה
20 כקיום מכריע, אשר בלעדיו- אין. המנוחה הייתה תלויה באח לצורכי אשפוזים, הטבה, שחרור
21 מאשפוזים, חופשות מאשפוזים, טיפולים שונים, לצורכי תעסוקה שאינה תעסוקה מוגנת
22 במסגרת מת"ש, לצורכי פעולות כלכליות משמעותיות ואף לצרכים שאינם מורכבים כגון- רכישת
23 ספר או מילון או מתנת יום הולדת לחברה וכן לצורך תיווך חברתי.

24 188. מן המקובץ עולה שלמנוחה היתה תלות מקיפה ויסודית באח, לאור מחלתה. הניסיון לבודד כל
25 פרמטר בנפרד (עצמאות, סיוע, קשר עם הזולת וכו') יחטא למציאות, משום שיש לראות את
26 התמונה בכללותה. כל הראיות מצביעות על כך, שמבחינה מהותית – המנוחה לא יכולה היתה
27 להתנהל באופן עצמאי ללא האח. בכל צומת בו נדרשה המנוחה לפעולה שאינה טכנית גרידא,
28 היא נזקקה לאחיה. יתירה מזו, בעיניה של המנוחה עצמה, היא היתה תלויה באח.

29 189. בהינתן כל אלו, אני סבורה כי יש להחיל במקרה זה את הלכת החוטים השזורים ולקבוע כי
30 החוטים המקשרים בין מחלת המנוחה לבין המקום בו תפס אחיה בחייה, כאפוטרופוס הלכה
31 למעשה, נשזרים לכדי תמונה כוללת, המהווה השפעה בלתי הוגנת בעריכת הצוואה.
32 190. אף משום כך, יש לקבל את ההתנגדות.

הוצאות משפט

33
34 191. חרף תוצאות ההליך, משעה שהבן יוצג על ידי הסיוע המשפטי – איני משיתה על התובע לשלם
35 לבן החזר בגין שכר טרחת עורך דין.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 3612-09-18 פלוני ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

192. עם זאת, על האח לשאת מאמצעיו בלבד בכל הוצאות שכרו של המנוחה.

סיכום

193. בשולי פסק הדין ובשים לב לבקשה למחיקת סיכומי התשובה של הנתבע, יובהר כי לא התייחסתי למסמך שצורף לסיכומי הנתבע כלל ועיקר. אשר לטענה בדבר הרחבת חזית בסיכומי הבן, מדובר בטענה כללית שלא מצאתי לה תימוכין.

194. כמפורט לעיל, מצאתי כי המנוחה לא היתה כשירה לערוך צוואה ולמעלה מן הצורך - כי זו נערכה תחת השפעה בלתי הוגנת. משכך, הצוואה מיום 25/8/2005 מבוטלת בזאת.

195. במסגרת בחינת מאות עמודי הראיות שהוגשו לתיק, זכיתי להיחשף ולו במעט לחייה של המנוחה. מצאתי כי המנוחה התמודדה עם אחת המחלות הכרוניות הקשות מכל, בעטיה נאלצה לחוות טלטלות נפשיות באינטנסיביות כזו או אחרת, קשיים חברתיים, מערכת יחסים נוטשת ונטושה עם בנה האהוב, ניסיונות עצמיים לשים קץ לחייה, אשפוזים רבים לרבות בכפייה, פגיעה תפקודית, פגיעה קוגניטיבית ונטילת חלק בטיפולים תרופתיים ואחרים לאורך כל חייה הבוגרים. 196. אין לי אלא לסכם במילותיה של המנוחה עצמה את היעדר כושרה לערוך צוואה, כפי שכתבה באחד מדפי התפילה, שצורפו לתצהיר עדותו הראשי של האח:

"יש לי הרבה בקשות אלוהי, ונדמה שכל פעם אני רוצה יותר, אך מה לעשות אלוהי שהחיים כל כך קשים ואני כל כך חסרת אונים ולא מוכנה לחיים הללו"
(ר' דף התפילה מיום 8/11/01).

197. המזכירות תסגור את התיקים ותמציא את פסק הדין לצדדים.

פסק הדין מותר לפרסום בהשמטת פרטים מזהים

ניתן היום, ו' תשרי תשפ"ב, 12 ספטמבר 2021, בהעדר הצדדים.

נלי רוסמן גליס, שופטת